

Joakim Sjölund

EKONOMISK SÄKERHET-TILL VILKET PRIS?

En studie av den ryska synen på ekonomisk säkerhet

TOTALFÖRSVARETS FORSKNINGSINSTITUT

Försvaranalys

172 90 Stockholm

FOI-R--0409--SE

februari 2002

ISSN 1650-1942

Vetenskaplig rapport

Joakim Sjölund

EKONOMISK SÄKERHET-TILL VILKET PRIS?

En studie av den ryska synen på ekonomisk säkerhet

Utgivare Totalförsvarets Forskningsinstitut - FOI Försvarsanalys 172 90 Stockholm	Rapportnummer, ISRN FOI-R--00-0409-170-SE	Klassificering vetenskaplig rapport
	Forskningsområde Försvars- och säkerhetspolitik	
	Månad, år Februari 2002	Projektnummer A 1105
	Verksamhetsgren 5.Uppdragsfinansierad verksamhet	
	Delområde 11. Försvarsforskning för regeringens behov	
Författare/redaktör Joakim Sjölund	Projektledare Jan Leijonhielm	
	Godkänd av Jan Foghelin	
	Uppdragsgivare/kundbeteckning Fö/SI	
	Tekniskt och/eller vetenskapligt ansvarig	
Rapportens titel EKONOMISK SÄKERHET-TILL VILKET PRIS?		
Sammanfattning (högst 200 ord) Rapporten behandlar den ryska officiella synen på ekonomisk säkerhet, dess beståndsdelar och syften. Författaren gör detta genom att under två perioder, 1996-1997 samt 1999-2000, jämföra de viktigaste dokumenten och uttalandena under perioden, framför allt Säkerhetskoncepten och de tyngsta politiska aktörernas. Den senare perioden innebär också en omsvängning i säkerhetspolitiken, bl a som en följd av ekonomins utveckling. Frågeställningarna är tre: 1.hur definierar man ekonomisk säkerhet på politisk ledningsnivå, 2. har synen förändrats och 3. hur ser relationen till den säkerhetspolitiska teoribildningen i väst ut? Den officiella synen på Rysslands ekonomiska säkerhet kan tematiskt delas i tre delar: 1. en stabil ekonomisk tillväxt för att trygga befolkningens materiella välfärd, 2. ett ökat ekonomiskt inflytande i omvärlden samt 3. tryggheten av Rysslands ekonomiska oberoende. Den politiska ledningen definierar ekonomisk säkerhet på ett omfattande sätt. Ekonomisk säkerhet knyts hårt till militär och politisk. Strategiska branscher, som militärindustriell produktion, skall även i framtiden kontrolleras av staten. Detta vidgade säkerhetsbegrepp överensstämmer delvis med flera västliga forskares uppfattning, men den ryska uppfattningen går ännu längre och omfattar även faktorer som traditionellt i väst uppfattas som tillhörande en normal ekonomisk politik. Sådana tankegångar, i mycket ett arv från sovjetperioden, karaktäriseras av ett nollsumme-tänkande och misstänksamhet mot utländska ekonomiska intressen och bidrar därigenom till svag investeringsvilja hos dessa. Genom att hotet uppfattas som riktat mot nationen, eftersätts också ansträngningarna att öka befolkningens materiella välfärd, eftersom statens säkerhet fortfarande prioriteras högre.		
Nyckelord Ryssland, ekonomi, säkerhet, säkerhetspolitik, säkerhetsintresse, teknologisk nivå, ryska hotuppfattningar, strategisk styrka, Säkerhetskoncept, råvaror, mobiliseringsekonomi		
Övriga bibliografiska uppgifter	Språk Svenska	
ISSN 1650-1942	Antal sidor: s.59	
Distribution enligt missiv	Pris: Enligt prislista	

Issuing organization FOI – Swedish Defence Research Agency Defence Analysis 172 90 Stockholm	Report number, ISRN FOI-R--02-0409-170-SE	Report type scientific report
	Research area code Defence and Security Policy	
	Month year February 2002	Project no. A 1105
	Customers code 5. Contracted research	
	Sub area code 11. Defence Research for the Government	
Author/s (editor/s) Joakim Sjölund	Project manager Jan Leijonhielm	
	Approved by Jan Foghelin	
	Sponsoring agency Fö/SI	
	Scientifically and technically responsible	
Report title (In translation) ECONOMIC SECURITY-AT WHAT PRICE?		
Abstract (not more than 200 words) The report treats the Russian official views on economic security and examines its parts and aims. The author accomplishes this by comparing the most important documents and statements, especially the Security concepts, during two periods, 1996-1997 and 1999-2000, to the concept of economic security. The second period also led to a change in Russian security policy, partly as a result of the economic development. The author puts three questions: 1. how does the Russian leadership define economic security, 2. has this view changed and 3. how is it related to western theoretical thinking in this field? The Russian official view on economic security can thematically be divided into three parts: 1. the need for a stable economic growth in order to secure the material needs of the population, 2. a greater economic influence in the surrounding world and 3. assurance of Russia's economic independence. The Russian political leadership defines economic security extensively. Economic security is strongly tied to military and political security. Branches of strategic importance, like the military industrial complex, should continue to be controlled by the state. This view of a broader security concept coincides with that of several western researchers, but the Russian view is more comprehensive and includes factors usually regarded in the West as normal economic policy. Such mindsets, largely originating from the Soviet period, are characterized by zero-sum thinking and suspicious attitudes towards foreign economic interests and thus discourage potential foreign investors. Since the threats are perceived as directed against the state and consequently of highest priority, Russian policy has been focused on these rather than increasing the welfare of the population.		
Keywords Russia, economy, security, security policy, security interests, technological level, Russian threat perceptions, strategic strength, Security concept, mobilisation economy, raw materials		
Further bibliographic information	Language Swedish	
ISSN 1650-1942	Pages p.59	
Price acc. to pricelist		

Förord

Ekonomisk säkerhet är ett begrepp som används sparsamt i västliga länder. Oftast ser man det som uttryck för en personlig ekonomisk säkerhet i form av lön, pension eller dylikt. I säkerhetspolitiska sammanhang kan det emellanåt beröras i termer av krigstida försörjning. I den ryska verkligheten är det däremot ett ofta använt uttryck, i doktriner, uttalanden från den politiska ledningen och i den säkerhetspolitiska debatten. Ekonomisk säkerhet har sedan sovjettiden, då begreppet lanserades av Lenin, kommit att innebära ett skydd mot omvärlden, och kopplad till militär kapacitet som ofta är fallet, en trygghet i säkerhetstermer. Ekonomiskt säkerhetstänkande utgjorde därför grunden för den sovjetiska mobiliseringsekonomin och övertygelsen om att endast en gigantisk militärindustriell kapacitet kunde garantera den slutliga segern i ett stundande krig med väst. Detta synsätt kom därigenom också att föröda den sovjetiska ekonomin genom en orimligt stor försvarsbörda.

Det postkommunistiska ryska samhället har till stora delar öppnat sig mot väst och förlorat den tidigare militärindustriella kapaciteten, men har bara delvis frigjort sig från det ekonomiska säkerhetstänkandet. Fortfarande förs en debatt i ämnet, säkerhets- och militärdoktriner fortsätter att propagera för en ökad mobiliseringskapacitet och alltfjämt finns en misstänksamhet mot utländskt ägande av rysk egendom. Det ekonomiska säkerhetstänkandet spelar fortfarande en negativ roll i ekonomin genom att staten hemlighåller produktionsstatistik, behåller en strategisk del av industrin i statlig ägo och avskräcker utländska investerare.

Joakim Sjölund har som en av de första forskarna i Sverige undersökt den ryska ledningens syn på ekonomisk säkerhet. Hans rapport utgör en omarbetning av en magisteruppsats i ämnet och har ett betydande värde i att en mer systematisk analys över två jämförande perioder gjorts. Anledningen till att rapporten producerats inom ramen för ett projekt som studerar tidig varningsproblematik är att det finns ett tydligt sådant element i det ryska ekonomiska säkerhetstänkandet. Skulle det nya Ryssland åter falla in i samma tänkande och handlingsmönster som Sovjetunionens, d v s skulle den nu gällande militärdoktrinen krav på en mobiliseringsekonomi börja förverkligas, då skulle det utgöra ett tidigt tecken på att Ryssland går i oönskad riktning. Förhoppningsvis kommer vi inte att få bevittna en sådan utveckling.

Jan Leijonhielm
projektledare

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	5
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	7
1.2 SÄKERHETSINTRESSEN	9
1.3 DISPOSITION	11
1.4 RYSK UTRIKES- OCH SÄKERHETSPOLITIK 1993-1999	13
1.4.1 <i>Den utrikespolitiska kursen</i>	13
1.4.2 <i>Den ryska synen på närområdet och det "Nära utlandet"</i>	12
2 METOD	16
2.1 ATT REKONSTRUERA AKTÖRENS PERSPEKTIV	16
2.1.1 <i>Den första metoden: kvalitativ texttolkning</i>	16
2.1.2 <i>Den andra metoden: kvalitativ innehållsanalys</i>	18
2.1.3 <i>Den tredje metoden: argumentationsanalys</i>	19
2.2 AVGRÄNSNING	20
2.3 KÄLLMATERIAL	21
3 SÄKERHETSBEGREPPET	20
3.1 DET SNÄVA SÄKERHETSBEGREPPET	20
3.2 DET BREDDADE SÄKERHETSBEGREPPET	22
4 DEN POLITISKA LEDNINGENS SYN PÅ EKONOMISK SÄKERHET	24
4.1 SÄKERHETSKONCEPTEN	24
4.1.1 <i>Innehåll och disposition</i>	24
4.1.2 <i>Jämförelse</i>	25
4.2 DET FÖRSTA EKONOMISKA SÄKERHETSINTRESSET	26
4.2.1 <i>Intresset att skapa stabil ekonomisk tillväxt</i>	30
4.2.2 <i>Hot mot stabil ekonomisk tillväxt</i>	34
4.2.3 <i>Resultatdiskussion</i>	37
4.3 DET ANDRA EKONOMISKA SÄKERHETSINTRESSET	34
4.3.1 <i>Intresset att öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden</i>	34
4.3.2 <i>Hot mot Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden</i>	36
4.3.3 <i>Resultatdiskussion</i>	38
4.4 DET TREDJE EKONOMISKA SÄKERHETSINTRESSET	40
4.4.1 <i>Intresset att trygga Rysslands ekonomiska oberoende</i>	40

4.4.2 <i>Hot mot Rysslands ekonomiska oberoende</i>	41
4.4.3 <i>Resultatdiskussion</i>	43
4.5 SAMMANFATTNING: SYNEN PÅ RYSSLANDS EKONOMISKA SÄKERHET	53
4.6 SLUTSATS: FÖRÄNDRINGAR ÖVER TID I DEN POLITISKA LEDNINGENS SYNSÄTT	55
5 DEN POLITISKA LEDNINGEN OCH SÄKERHETSBEGREPPET	58
6 AVSLUTANDE REFLEKTION: ATT PRIORITERA EKONOMISK SÄKERHET	61
6.1 SYFTET MED STABIL EKONOMISK TILLVÄXT	61
6.2 RELATIONEN MELLAN DE EKONOMISKA SÄKERHETSINTRESSENA	62
7 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	66
7.1 PRIMÄRMATERIAL	66
7.1.1 <i>Tidskriftsartiklar</i>	66
7.1.2 <i>Koncept och doktriner</i>	67
7.2 SEKUNDÄRMATERIAL	67
7.2.1 <i>Dagstidningar och sammanställningar av ryska tidningar</i>	67
7.2.2 <i>Böcker och övriga tidsskriftsartiklar</i>	67

SAMMANFATTNING

Den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet kan tematiskt delas i tre ekonomiska säkerhetsintressen: skapa stabil ekonomisk tillväxt, öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden samt att trygga Rysslands ekonomiska oberoende. De hot som föreligger mot de ekonomiska säkerhetsintressena utgör hot mot Rysslands ekonomiska säkerhet.

Enligt Rysslands politiska ledning är syftet med **stabil ekonomisk tillväxt** att trygga befolkningens materiella välfärd och att öka den ryska statens ekonomiska resurser. För att uppnå tillväxt vill den politiska ledningen öka industrins och jordbrukets produktivitet samt effektivisera de naturliga monopolen. En viktig åtgärd för att skapa tillväxt är att öka investeringarna i Ryssland. Under perioden 1996-1997 ansåg den politiska ledningen att det främst var de inhemska investeringarna som måste stimuleras. Under perioden 1999-2000 betonar den politiska ledningen i stället vikten av stimulerande åtgärder för att öka de utländska investeringarna i Ryssland.

Rysslands politiska ledning hävdar att hotet mot den ekonomiska tillväxten utgörs av den relativt sett minskade teknologiska utvecklingsnivån, det ogynnsamma investeringsklimatet, den fallande varuexporten och humankapitalets minskade produktivitet. Hoten mot den ekonomiska tillväxten upplevs ha blivit fler under perioden 1999-2000 än under perioden 1996-1997. Så till exempel upplever Rysslands politiska ledning en ökad oro för miljöförstöringarnas menliga inverkan på den ekonomiska tillväxten. Dessutom anses den demografiska krisen utgöra ett ökande hot mot tillväxten.

Ryssland ska uppnå **ökat ekonomiskt inflytande i omvärlden** genom ökad industrivaruexport och integration i de internationella ekonomiska institutionerna, till exempel WTO, IMF och Världsbanken. Den politiska ledningen har kommit att fästa allt större vikt vid dessa ekonomiska institutioner. Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden hotas dock av andra staters handelshinder och av vissa stater som aktivt försöker att motarbeta Rysslands internationella inflytande. Enligt den politiska ledningen växer dessa hot under hela perioden 1996-2000. Dessutom utgör den inhemska industrins låga konkurrenskraft ett allvarligt hot mot ökad varuexport.

I syfte att **trygga Rysslands ekonomiska oberoende** menar den politiska ledningen att man måste skydda landets strategiskt viktiga branscher från utländskt inflytande. De strategiska branscherna utgörs till exempel av produktion av försvarsmateriel samt utvinning och distribution av naturtillgångar. Dessutom måste staten säkerställa landets teknologiska utvecklingsnivå för att minska det ekonomiska beroendet till omvärlden. Rysslands ekonomiska oberoende hotas av landets omfattande varuimport och utländsk exploatering av ryska råvaror. Dessutom hotas det ekonomiska oberoendet av den

tilltagande globaliseringen, ett hot som Rysslands politiska ledning anser ha ökat under åren 1999-2000.

Rysslands politiska ledning definierar säkerhetskonceptet som något mer än frånvaro av militärt våld eller hot om sådant. Man har utvidgat säkerhetspolitiken långt utanför den militära säkerhetens snäva domäner, något som är förenligt med flera framstående västerländska forskares syn på säkerhet, till exempel Barry Buzans, Ole Waever, Japp de Wildes och David Baldwins. Men Rysslands politiska ledning har expanderat den ekonomiska säkerhetspolitiken till att omfatta även sådana faktorer som i väst vanligen uppfattas som tillhörande normal ekonomisk politik. Den politiska ledningen har således en mycket bred tolkning av vilka frågor som bör ingå i säkerhetspolitiken, vilket leder till ett mycket vittomfattande säkerhetstänkande som i sin tur utgör ett arv från sovjeteran.

Den politiska ledningen anser att Ryssland, sett i absoluta termer, inte kan ha för mycket säkerhet. Dessutom har den politiska ledningens syn på säkerhetspolitik helt kommit att präglas av omsorgen om statens säkerhet, på bekostnad av medborgarnas personliga säkerhet och välfärd. Dessa faktorer förklarar till stor del varför en så stor andel av landets ekonomiska liv ryms inom säkerhetspolitiken. Med anledning av det vittomfattande säkerhetstänkandet är det mycket tveksamt om den ryska synen på ekonomisk säkerhet passar inom ramen för den västerländska samhällsvetenskapliga teoribildningen kring säkerhetskonceptet.

1 INLEDNING

I **Sovjetunionens planekonomiska system** sattes de militära behoven i främsta rummet vilket var något som industriproduktionen tvingades att rätta sig efter.¹ Den militära produktionen utgjorde en anmärkningsvärt stor andel av den totala industriproduktionen. Vid Sovjetunionens sammanbrott uppgick den, enligt en vanlig uppskattning, till mellan 20 och 40 procent av den totala BNP:n.² Under hela sovjetepoken baserades landets framtidsplaner på ett förväntat, mer eller mindre oundvikligt krig, vilket även starkt präglade ledningens strategi för industrialisering och modernisering av landet (Samuelson 1999:19-20,274; Unge 2000:21-22).

Gränsen mellan militär och civil produktion var flytande. Civila fabriker anpassades till att snabbt kunna ställa om till militär produktion, ifall behov skulle uppstå. Industrin skulle ha samma beredskap för krig som militärmakten. Systemet beskrivs ofta som en strukturell militarisering med industriell mobiliseringsberedskap,³ vilket innebar att ekonomin starkt knöts till säkerhetspolitiken och blev en viktig beståndsdel i den (jfr. Unge 2000:10-11,24-27; Samuelson 1999; Persson 1995; Medvedev 1998:75,76,79).

Även **efter Sovjetunionens upplösning** har ekonomiska faktorer kommit att få stor betydelse för säkerhetspolitikens utformning i Ryssland, i betydligt större utsträckning än i de flesta andra länder (Medvedev 1998:76,79). I dag utgör den ekonomiska säkerhetspolitiken en grundbult i det ryska säkerhetstänkandet. Till skillnad från i t ex Sverige har frågan diskuterats flitig inom ryskt politiskt liv, forskarsamhälle och i media. Det är därför viktigt att granska hur den ekonomiska säkerheten uppfattas av Rysslands politiska ledning.

Den politiska ledningen anser att ekonomisk säkerhet har ökat i betydelse, och den blir allt viktigare (*Säkerhetskoncept-99*). I Rysslands senaste militärdoktrin (från år 2000) betonas till exempel vikten av industriell mobiliseringsberedskap och av att integrera ekonomins civila och militära sektorer med varandra (*Militärdoktrinen 2000*; jfr. Leijonhielm m fl. 2000:158). Det förefaller som om dagens politiska

¹ Redan efter Oktoberrevolutionen 1917 införde bolsjevikerna det som senare kom att kallas för krigskommunism. Det var ett första försök att centralisera hela den ryska ekonomin och sätta den under politisk kontroll. Därmed kom ekonomin att bli en viktig grundbult i det sovjetiska säkerhetstänkandet.

² Det finns ekonomer som hävdar att 50 procent av den totala verkstadsproduktionen togs i anspråk för den militära sektorn (Samuelson 1999:274).

³ Systemet innehöll/innehåller tre utmärkande drag: i) industrins dubbla roll som både civil och militär producent; ii) planer för övergång till krigsproduktion och; iii) magasinering av ofantliga mängder insatsfaktorer (till exempel råmaterial, metaller, bränsle och livsmedel) till ett eventuellt fullskaligt världskrig (Unge 2000:25).

ledning i Ryssland vill skapa ett system som till stor del liknar det sovjetiska. Det skulle åter leda till att gränsen mellan civil och militär produktion blev flytande (Leijonhielm m.fl. 2000:158; Unge 2000:51).

Enligt det dominerande synsättet i Ryssland måste landet värna om sin stormaktsposition. Dessutom måste Ryssland bevara sitt ekonomiska inflytande i omvärlden. Men realiserandet av dessa ekonomiska säkerhetsintressen förutsätter, åtminstone på längre sikt, en stark ekonomisk utveckling. I annat fall förblir Ryssland ohjälpligt i bakvattnet.

Under senare år har konkurrerande stater haft stark ekonomisk tillväxt, till exempel USA, EU-länderna och Kina. Men i Ryssland har den ekonomiska utvecklingen varit negativ, trots att landet är ett av världens mest naturresursrika. Den teknologiska potentialen har minskat, investeringarna har fallit och infrastrukturen har eftersatts. Detta har i sin tur upplevts som ett säkerhetshot mot Ryssland. Därför har krav höjts på att landet måste minska sin ekonomiska sårbarhet gentemot omvärlden (främst beroendet till västvärlden). Efter den stora finanskrisen hösten 1998 som slog hårt mot Ryssland har dessa krav ökat i styrka (jfr. Goldman 1995:2-4).

Perioden 1998-1999 har blivit en **vändpunkt i det ryska säkerhetspolitiska tänkandet**. Det tydliggörs bland annat av att 1997 års säkerhetskoncept reviderades bara två år efter att det tillkom. Säkerhetskoncepten har stor betydelse för utformningen av Rysslands säkerhetspolitik och reflekterar den politiska ledningens prioriteringar, målsättningar och kompromisser. Det finns två viktiga orsaker till omprövningen av det säkerhetspolitiska tänkandet. För det första drabbades Ryssland 1998 av en djup finansiell kris. Den gjorde de ryska ledarna smärtsamt medvetna om sitt lands sårbarhet gentemot omvärlden, vilket även fick konsekvenser för synen på den ekonomiska säkerheten. För det andra försämrades Rysslands relation till USA. Rysslands politiska ledning ansåg att Natos inblandning i Kosovokriget och flygbombningarna av Jugoslavien utgjorde ett hot mot de nationella intressena - till och med mot Rysslands oberoende (jfr. Wallander 2000).

Dessa viktiga förändringar fick stora återverkningar i den ryska säkerhetspolitiken och föranledde det nya säkerhetskonceptet 1999. Det visar dessutom att den politiska ledningen i många avseenden är reaktiv i sitt säkerhetspolitiska agerande. Ryssland har sedan 1991 utsatts för flera akuta politiska, ekonomiska och sociala utmaningar som den politiska ledningen enbart reagerat på, utan att följa en långsiktig plan.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med den här undersökningen är att beskriva huvudlinjerna i den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet och att förklara förändringar i synsättet mellan undersökningens två perioder, som i stora drag omfattar: (i) 1996-1997, och (ii) 1999-2000 (för undersökningens exakta tidsmässiga avgränsning se avsnitt 2.2). För att ytterligare öka förståelsen för den politiska ledningens syn på ekonomisk säkerhet ingår det dessutom i syftet att se om spår av säkerhetspolitisk teoribildning kan utläsas ur den politiska ledningens definition av säkerhetsbegreppet.

För att operationalisera syftet delas det in i tre underfrågor:

1. Vilken är den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet?
2. Har den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet ändrats över tid och i sådana fall varför?
3. Hur definierar den politiska ledningen säkerhetsbegreppet och kan man i den utläsa spår av säkerhetspolitisk teoribildning?

Den **första frågan** syftar till att beskriva den ryska politiska ledningens syn på landets ekonomiska säkerhet. Det innebär en redogörelse av den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhetsintressen och hot mot dessa under perioden 1996-2000. Tonvikten i svaret kommer att ligga i kontinuitet över tid i synsättet.

De två säkerhetskoncepten från 1997 och 1999 (fortsättningsvis benämnda som S-97 och S-99) utgör det viktigaste källmaterialet för denna undersökning. Säkerhetskoncepten är de enda källor där Rysslands politiska ledning på ett systematiskt sätt åtskiljer ekonomisk säkerhet från andra säkerhetssektorer (militär, politisk och informationsanknuten säkerhet, etc.). Säkerhetskoncepten är godkända av det Nationella säkerhetsrådet och signerade av Ryska federationens president, med status som presidentdekret. Det finns därför all anledning att förutsätta att koncepten stämmer väl överens med den politiska ledningens syn på Rysslands säkerhet, även om de delvis är anpassade till den inhemska och den internationella opinionen.

Eftersom frågan syftar till att beskriva den politiska ledningens subjektiva syn på ekonomisk säkerhet är det deras egen definition av säkerhetsbegreppet som avses. Det betyder med andra ord att säkerhetskoncepten (S-97/S-99) utgör den politiska ledningens definition av säkerhetsbegreppet. Övrigt källmaterial används som komplement för att uppnå ökad förståelse för den politiska ledningens synsätt.

Undersökningens empiriska källmaterial gör det inte möjligt att ta del av den interna diskussion och det förhandlande som ligger till grund för den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet. Därför betecknas detta som något okänt, en svart låda, i undersökningen. Det är dessutom inte möjligt

att likställa den förda politikens resultat med den politiska ledningens avsikter, eftersom dessa saknar ett uppenbart samband. Många gånger får den förda politiken ett annat resultat än det avsedda, till exempel på grund av svårigheter i implementeringen.

Den **andra frågan** syftar till att förklara förändringar och nyansskillnader i den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet. Jämförelsen omfattar perioderna (i) 1996-1997 och (ii) 1999-2000. I undersökningen har det tidigare framkommit att S-97 ersattes av S-99. Orsaken var dels att de ekonomiska förutsättningarna har förändrats, till följd av den djupa finansiella krisen 1998, dels att den utrikespolitiska kursen har förändrats. Det finns därför anledning att tro att även den politiska ledningens syn på ekonomisk säkerhet har förändrats mellan perioderna.

De förändringar i den ryska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet som kommer att undersökas utgörs av nya eller borttagna punkter på den säkerhetspolitiska dagordningen. Eftersom det utgör det viktigaste källmaterialet kommer de båda säkerhetskoncepten i första hand att jämföras med varandra. I andra hand kommer övrigt källmaterial att inkluderas i jämförelsen, där det tydligt framgår att en förändrad hållning är för handen och att det är den ekonomiska säkerheten som avses.

Den **tredje frågan** syftar till att nå fördjupad förståelse för den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet. Förståelsen ska nås genom att relatera den politiska ledningens definition av säkerhetsbegreppet till den säkerhetspolitiska teoribildningens.

Beslutsfattareshur syn på omvärlden, och hur de definierar den, påverkas i varierande grad av den teoretiska diskussion som förs i forskarsamhället. Detta gäller även Rysslands politiska ledning. Genom att söka spår i den säkerhetspolitiska diskursen kan man således vinna större förståelse för den politiska ledningens syn på ekonomisk säkerhet. Denna förståelse ska uppnås genom att se om spår av teoribildningen kan utläsas i den politiska ledningens definition av säkerhetsbegreppet. Så här skriver t.ex. den säkerhetspolitiska teoretikern Timothy McKeown: "... the decision of these researchers about where to search for evidence about the motivations of U.S. decision makers is itself driven by their theoretical conception of what motives decision makers and how they decide" (McKeown 1999:182).

Syftet med frågan är inte att jämföra den politiska ledningens definition på säkerhet med de säkerhetspolitiska teoretikernas eftersom det skulle innebära en jämförelse av två olika storheter. Man kan helt enkelt inte jämföra teori och praktik på ett sådant sätt.

1.2 Säkerhetsintressen

Rysslands säkerhetsintressen och hot mot dessa definieras i de två säkerhetskoncepten (S-97/S-99). Enligt den politiska ledningen har Ryssland **två överordnade nationella säkerhetsintressen**: (a) att trygga befolkningens materiella välfärd; (b) att trygga landets självständighet och oberoende (S-97; S-

99). Att intressena är nationella innebär att de är överordnade den sektorisering som förekommer i säkerhetskoncepten (t.ex. i en politisk, ekonomisk och militär säkerhetssektor). Alla andra säkerhetsintressen kan härledas till de två överordnade nationella. Det bör tilläggas att betecknandet av de överordnade intressena som (a) respektive (b) inte ska uppfattas som en rangordning av deras inbördes prioritet.

Undersökningen av den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet (i kapitel fyra) kommer att genomföras utifrån en tematisk kategorisering i tre så kallade **ekonomiska säkerhetsintressen**: intresset att skapa stabil ekonomisk tillväxt; intresset att öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden; och intresset att trygga Rysslands ekonomiska oberoende. Kategoriseringen i de tre ekonomiska säkerhetsintressena är densamma under hela undersökningsperioden 1996-2000.

Ett ekonomiskt säkerhetsintresse kan beskrivas som ett samlingsnamn för ett flertal närbesläktade komponenter. I säkerhetskoncepten saknas helt en kategorisering av dessa komponenter. Att följa samma disposition som i säkerhetskoncepten skulle således göra undersökningen svåröverskådlig. Därför har författaren själv gjort indelningen i de tre ekonomiska säkerhetsintressena, vilka ska ses som ett pedagogiskt verktyg för läsaren.

Kategoriseringen i de tre ekonomiska säkerhetsintressena finner emellertid ett implicit stöd i säkerhetskoncepten. De har sitt ursprung i de två överordnade nationella säkerhetsintressena. Det första ekonomiska säkerhetsintresset hör samman med det överordnade nationella intresset (a), att trygga befolkningens välfärd. Enligt säkerhetskoncepten ska stabil ekonomisk tillväxt borge för tryggheten av befolkningens materiella välfärd och ökade levnadsstandard. Det andra ekonomiska säkerhetsintresset är sammankopplat med det överordnade nationella intresset (b), att trygga landets självständighet och oberoende. Syftet med att öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden uppges vara behovet av att bevara landets stormaktsposition, vilket i sin tur är sammankopplat med Rysslands nationella oberoende. Det tredje ekonomiska säkerhetsintresset är också sammankopplat med det överordnade nationella intresset (b). Enligt säkerhetskoncepten är en oberoende rysk ekonomi en förutsättning för att landet ska bevara sitt nationella oberoende och sin självständighet.

Tabell 1: Relationen mellan de ekonomiska säkerhetsintressena och de överordnade nationella intressena

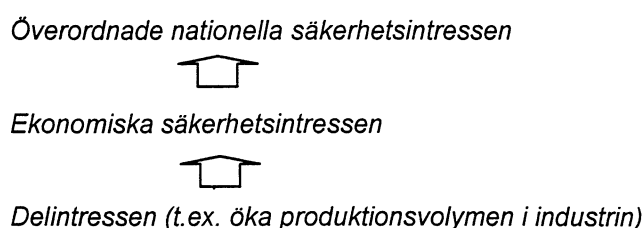
<i>Ekonomiskt säkerhetsintresse</i>	<i>Överordnat nationellt intresse</i>
1	(a)
2	(b)
3	(b)

Kategoriseringen i tre ekonomiska säkerhetsintressen finner även ett explicit stöd i källmaterialet. Jevgenij Borisjenko, högre befattningshavare vid Utrikesministeriet (MID),⁵ delar in den ryska statens strategi för ekonomisk säkerhet i tre prioriterade huvuduppgifter: verka för stabil ekonomisk tillväxt, minska fattigdomen hos befolkningen och verka för ekonomiskt oberoende (jfr. Borisjenko 1997:180).

De komponenter som utgör ett ekonomiskt säkerhetsintresse betecknas i den här undersökningen som **delintressen**. Ett delintresse ska förstås som en målsättning. Men benämningen delintresse beskriver bättre den nära anknytningen till de ekonomiska säkerhetsintressena. Målsättning som benämning skulle lättare kunna misstolkas som vilken målsättning som helst, även utom säkerhetspolitikens domäner.

Gränsen mellan mål och medel kan i vissa fall vara diffus och flytande. Men även om målsättning på en nivå kan vara ett medel på en annan, är det inte nödvändigtvis samma sak som medel. Till exempel kan ett delintresse ses som ett medel för att uppnå det överordnade nationella säkerhetsintresset. Ett exempel på ett delintresse är strävan att öka produktionsvolymen inom industrisektorn. Medan ökade resurser till forskning och utbildning, eller att höja riksbankens reporänta, är exempel på medel för att uppnå delintresset om ökad produktionsvolym inom industrin.

Figur 1: Rangordning av säkerhetsintressen

1.3 Disposition

Det **första kapitlet** avslutas med en översiktlig presentation av den ryska utrikes- och säkerhetspolitiken under perioden efter Sovjetunionens sammanbrott (avsnitt 1.4).

Det **andra kapitlet** innehåller en redovisning av de tre metoder som kommer att tillämpas i kapitel fyra och fem. Metoderna är kvalitativ texttolkning, kvalitativ innehållsanalys och argumentationsanalys. I avsnitt 2.2 redovisas uppsatsens avgränsningar i tid, rum och aktör och i avsnitt 2.3 presenteras centrala delar av källmaterialet.

I det **tredje kapitlet** kommer några teoretikers syn på säkerhetsbegreppet att återges. De tillhör några av de mest inflytelserika inom den säkerhetspolitiska teoribildningen och är således lämpliga repre-

⁵ Borisjenko är den näst högsta chefen vid Utrikesministeriets avdelning för ekonomiskt samarbete.

sentanter för olika synsätt på säkerhetsbegreppet. Teoretikernas syn på säkerhetsbegreppet kommer att delas in i två grupper: i avsnitt 3.1 redovisas det snäva synsättet och i avsnitt 3.2 redovisas den utvidgade synen på säkerhetsbegreppet.

I undersökningens **fjärde kapitel** kommer en beskrivning av den ryska ledningens syn på sitt lands ekonomiska säkerhet. Det första avsnittet (4.1) är en översiktlig presentation av Rysslands två nationella säkerhetskoncept, S-97 och S-99. Därefter kommer den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet att delas in i de tre ekonomiska säkerhetsintressena. Varje intresse kommer att redovisas och diskuteras separat (4.2-4.4). De tre avsnitten är uppbyggda på samma sätt: de börjar med en beskrivning av den politiska ledningens syn på varje ekonomiskt säkerhetsintresse, sedan följer en beskrivning av de hot som upplevs finnas mot detta. Därefter följer en resultatdiskussion i syfte att fördjupa analysen till ökad förståelse för den politiska ledningens synsätt och en redovisning av de förändringar som eventuellt föreligger mellan perioderna. Redovisningen av den politiska ledningens syn på landets ekonomiska säkerhet syftar slutligen till att besvara undersökningens första fråga i en sammanfattning (avsnitt 4.5). Den andra frågan kommer också att besvaras i en separat sammanfattning (avsnitt 4.6).

I undersökningens **femte kapitel** kommer spår av teoribildningen att sökas i den politiska ledningens definition av säkerhetsbegreppet (från kapitel tre), i enlighet med undersökningens tredje frågeställning.

I det **sjätte kapitlet** (6.1-6.2) följer en avslutande reflektion där de ekonomiska säkerhetsintressenas inbördes prioriteringsordning kommer att diskuteras. Detta hamnar visserligen utanför undersökningens syfte men har ändå stor betydelse för förståelsen av den ryska ledningens syn på ekonomisk säkerhet.

Det **sjunde** och sista **kapitlet** innehåller en käll- och litteraturlista. För att öka undersökningens överskådlighet kommer indelningen att vara i primärmaterial (7.1) och sekundärmaterial (7.2).

1.4 Rysk utrikes- och säkerhetspolitik: 1993-1999

Det har tidigare konstaterats att den ryska säkerhetspolitiken förändrades mellan 1998 och 1999. Men det är dessutom viktigt att sätta in denna förändring i ett större sammanhang eftersom den är ett resultat av ett flertal små förändringar som tillkommit under flera års tid. Det är därför nödvändigt med en översiktlig presentation av den ryska utrikes- och säkerhetspolitiken under perioden efter Sovjetunionens sammanbrott.

1.4.1 Den utrikespolitiska kursen

Efter Andrej Kozyrevs tillträde som utrikesminister 1993 lade Rysslands politiska ledning ner stor möda på att förbättra relationen till västvärlden.⁵ Bland annat ansökte Ryssland om medlemskap i IMF och Europarådet. Samtidigt avskrevs stora delar av Rysslands obetalda skulder till västvärlden och man beviljades nya banklån som stöd till demokratiseringsprocessen och ekonomiskt reformarbete. Men trots att samarbetsklimatet förbättrades mellan Ryssland och västvärlden kvarstod motsättningar inom ett flertal viktiga områden. Till exempel oroade sig Ryssland för västmakternas⁶ fientliga hållning till Serbien i det pågående kriget på Balkan och Natos planer på att expandera österut (Blacker 1998:170-172).

Enligt Blacker saknade Kozyrevs utrikespolitik opinionens stöd redan från början och kom därmed att utsättas för hård kritik (Blacker 1998:174).⁷ Kritiken mot Kozyrev kan ha bidragit till att den utrikespolitiska kursen långsamt började ändras (1994) mot en något mindre västvänlig hållning. Men den stora kursändringen kom först 1996 i samband med tillsättandet av Jevgenij Primakov som ny utrikesminister (Blacker 1998:178).⁸ I ett av Primakovs första tal som utrikesminister sade han att Ryssland är en stormakt och att landets utrikespolitik borde leva upp till detta faktum. Primakovs utrikespolitiska strategi var att söka strategiska partners även på andra håll än i västvärlden, kanske främst Kina (Blacker 1998:182-183). Primakovs utrikespolitik vilade på tre pelare: integration i världsekonomin, multipolaritet i världspolitiken och en alternativ linje som innebar att Ryssland erbjöd ett alternativ till USA:s utrikespolitik (CDPSP 2000, 29:7).

Förskjutningen i den utrikespolitiska inriktningen var enligt Blacker ett svar på opinionens krav på en mindre västvänlig politik, det vill säga eftergiftspolitik (Blacker 1998:189). Den i Ryssland allmänt negativa inställning till Natos utvidgning österut kan delvis också ha bidragit till de försämrade relationerna med västmakterna (jfr. CDPSP 1997, 21:6). Enligt Shearman var den avgörande händelsen Natos bombningar av serbiska ställningar i Goradze i april 1994, vilket stärkte den västfientliga opinionen i Ryssland (Shearman 1995:121).

1.4.2 Den ryska synen på närområdet och det "Nära utlandet"

Sedan 1993 har Rysslands politiska ledning poängterat betydelsen av att landet förblir en regional stormakt, ofta beskrivet som det främsta utrikespolitiska målet. Till följd av detta har rysk utrikespolitik styrts av uppfattningen att de övriga före detta Sovjetrepublikerna ingår i Rysslands geopolitiska sfär,

⁵ Med *västvärlden* avses främst Västeuropa, USA och Japan. Det är således en ekonomiskt och politiskt definierad kategori stater.

⁶ Begreppet *västmakterna* innebär i den här undersökningen Nato-länderna. Alltså en militär kategori stater.

⁷ Opinionens stöd för hela regeringen var svag, att döma av valet till Statsduman 1993, då LDP (det ultranationalistiska partiet) fick starkt stöd.

⁸ Jevgenij Primakov var tidigare högsta chef för SVR (efterföljaren till KGB).

det vill säga det geografiska område där Ryssland har särskilt omfattande intressen, rättigheter och skyldigheter.⁹ Enligt de politiska ledarna i Moskva kan ingen annan stat bringa fred i denna region. Samtidigt anser de ryska ledarna att ekonomisk tillväxt och social stabilitet i Ryssland inte kan vara möjligt utan stabil politisk, social och ekonomisk utveckling i närområdet, vanligen kallat det Nära utlandet. Den inrikespolitiska utvecklingen i det Nära utlandet har således blivit en politisk angelägenhet också för Ryssland (Aron 1998:27).¹⁰ Det finns alltså andra orsaker än inrikespolitiska till att de ryska ledarna vill behålla kontrollen över det Nära utlandet, till exempel strategiska orsaker.¹¹ Ryska makt-havare har av tradition sett internationell politik i termer av ett nollsummespel. Det innebär för Rysslands del att om man inte kontrollerar det Nära utlandet kommer någon annan stormakt med största sannolikhet att göra det (jfr. *Dagens Nyheter* 2000-04-02:A8).

⁹ 1993 slöts ett implicit avtal mellan Ryssland och de andra oberoende, före detta Sovjetrepublikerna. I avtalet avsåg sig dessa stater ett visst mått av självständighet mot att de fick tillgång till rysk ekonomisk, politisk och militär hjälp (Aron 1998: 38).

¹⁰ Till exempel ansåg den ryska politiska ledningen att den diskriminerande behandlingen av etniska ryssar i "nära utlandet" var en rysk politisk angelägenhet. I flera grannländer var rysktalande utsatta för etnisk förföljelse (på vissa håll till och med etnisk rensning).

¹¹ En strategiskt viktig region är Kaukasus. Enligt den politiska ledningens synsätt skulle Ryssland sakna skyddande barriär mot Mellanöstern (och den där existerande muslimska fundamentalismen) om man inte hade kontroll över Kaukasus (se *Dagens Nyheter*, 2000-04-02:A8).

2 METOD

I undersökningen tillämpas tre olika metoder, en för var frågeställning. För att öka den här undersökningens genomskinlighet kommer dessa metoder beskrivas och exemplifieras innan undersökningen påbörjas (avsnitt 2.1). Den tre metoderna kommer att beskrivas i separata avsnitt: den första metoden, kvalitativ texttolkning, kommer att beskrivas i avsnitt 2.1.1. Därefter kommer den andra metoden, kvalitativ innehållsanalys, att beskrivas i avsnitt 2.1.2. Slutligen kommer den tredje metoden, argumentationsanalys, att beskrivas i avsnitt 2.1.3. Undersökningens avgränsningar i tid, tema och rum, kommer att diskuteras i avsnitt 2.2. Sist kommer en redogörelse av valda delar av källmaterialet i avsnitt 2.3.

2.1 Att rekonstruera aktörens perspektiv

För att nå en djupare förståelse för den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet går det inte att helt och hållet rekonstruera de ursprungliga avsikterna. En rekonstruktion där syftet är att komma så nära ursprungstexterna som möjligt skulle enbart bli ett skrap på ytan på det fenomen man vill förstå på djupet (jmf. Bergström, Boréus 2000). Med detta metodologiska problem som bakgrund framstår det som speciellt viktigt att välja lämpliga metoder för att inte komma alltför långt från den ryska ledningens ursprungliga synsätt, därför kommer tre olika metoder att tillämpas i den här undersökningen.

2.1.1 Den första metoden: kvalitativ texttolkning

Den första metoden syftar till en tolkande beskrivning av den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet (fråga 1). För detta kommer en kvalitativ texttolkningsmetod att tillämpa.

Som tidigare har konstaterats utgör de två säkerhetskoncepten definitionen av den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet. Det som skiljer säkerhetskoncepten från lejonparten av det övriga källmaterialet är att i säkerhetskoncepten framgår det klart och tydligt vad som utgör ett säkerhetsintresse och vad som utgör hot mot det. Säkerhetskonceptens disposition är sådan att säkerhetsintressen och hot är klart och tydligt åtskilda. Dessutom görs en tydlig åtskillnad mellan ekonomisk säkerhet och annan form av säkerhet. Det betyder att i kapitlet om säkerhetsintressen i S-97/S-99 finns ett separat avsnitt om ekonomiska säkerhetsintressen där flertalet komponenter radas upp utan vidare motivering. För att få en fördjupad förståelse för den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet måste man därför använda ett större källmaterial. Gemensamt för hela källmaterialet är att det representerar den politiska ledningens officiella linje. Det innebär att alla källor är signe-

rade av eller relaterade till företrädare för Rysslands politiska ledning.¹² Det är också orsaken till att käll- och litteraturförteckningen har en uppdelning mellan primär- och sekundärmaterial.

Det övriga källmaterialet består i första hand av förarbeten till säkerhetskoncepten (t.ex. Jeltsin 1996; Rybkin 1997; Majorov 1997) och av kompletterande texter (t.ex. Militärdoktrinen 2000; Utrikespolitiska konceptet 2000). I dessa texter utvecklas den politiska ledningens säkerhetspolitiska hållning. Man finner dock här ingen tydlig åtskillnad mellan ekonomisk säkerhetspolitik och annan form av säkerhetspolitik. För att ytterligare klargöra för Rysslands officiella utrikespolitiska linje i olika konkreta frågor är det därför nödvändigt att söka kompletterande uttalanden från berörda myndigheter. Det handlar främst om uttalanden från Utrikesministeriet (t.ex. Kondrakov, Smirnov 1997; Tjerniavskij 1998; Ivanov 1999; Prosjin 1999).

Det är författaren själv som väljer ut den text ur källmaterialet som ska ingå i undersökningen och därmed bedömer vilka uttalanden som kompletterar säkerhetskoncepten. Ett sådant förfarande kan tyckas godtyckligt men är i praktiken tämligen uppenbart. För att göra tillvägagångssättet mer genomskinligt kommer ett exempel från undersökningen att ges nedan. Exemplet handlar om hur förståelsen av fragment ur säkerhetskoncepten kan fördjupas med hjälp av andra källor. Det finns således textuella samband mellan säkerhetskoncepten och övriga texter i källmaterialet, och förståelsen av säkerhetskoncepten kan avsevärt fördjupas i ljuset av dessa.

Enligt säkerhetskoncepten förutsätter en stabil ekonomisk tillväxt omfattande ekonomiska strukturåtgärder. Säkerhetskoncepten tar upp ökat kapitalinvestering som ett exempel på en nödvändig strukturåtgärd. Men hur detta ska uppnås nämns inte i säkerhetskoncepten. Analysen kan istället fördjupas genom en läsning av det Utrikespolitiska konceptet. Där varnar den politiska ledningen för att tillväxten i Ryssland kommer att förbli låg om man inte kan attrahera utländska investerare till landet. Detta kan i sin tur förstås utifrån säkerhetskoncepten, där den politiska ledningen talar om behovet att ge statliga garantier till utländska kapitalinvestorer. På detta sätt kan de textuella sambanden dras mellan de olika källorna. Dessutom får undersökningen en fördjupad förståelse för hur den politiska ledningens syn på hur intresset att skapa stabil ekonomisk tillväxt i Ryssland ska uppnås.

2.1.2 Den andra metoden: kvalitativ innehållsanalys

Den andra metoden syftar till att förklara hur och varför den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet har förändrats mellan tidsperioderna i undersökningen (fråga 2). För detta kommer en innehållsanalytisk metod att tillämpas. Avsikten med denna metod är att kvantifiera vissa företeelser i källmaterialet (texten) och att finna sådant som uttrycks explicit av Rysslands politiska led-

¹² I de fall som delar av källmaterialet talar mot varandra kommer detta att problematiseras och diskuteras i undersökningen efter hand som de uppkommer i framställningen.

ning. Dessutom används metoden för att identifiera och förklara det implicita i den politiska ledningens förändrade syn på Rysslands ekonomiska säkerhet (jfr Bergström, Boréus 2000:46).¹³

De förändringar i den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet som söks består av nya eller borttagna punkter på den säkerhetspolitiska dagordningen. Först och främst kommer de båda säkerhetskoncepten (S-97 och S-99) att jämföras eftersom de utgör det viktigaste källmaterialet, dessutom är olikheter dem emellan lätta att identifiera (de har samma disposition). I andra hand kommer den del av källmaterialet som utgörs av koncept, doktriner och programförklaringar, att analyseras. Men i den typen av källmaterial måste det tydligt framgå att en förändrad hållning är för handen och att det är den ekonomiska säkerheten som avses. En tredje form av källmaterial utgörs av offentliga uttalanden, där den politiska ledningens förespråkare uttalar sig i säkerhetspolitiska frågor. Den här typen av källmaterial kan inte ensamt utgöra tillräcklig förutsättning för att vi ska vara säkra på att den politiska ledningens synsätt har förändrats mellan perioderna. Orsaken är främst att den typen av uttalanden ofta syftar till att vinna inrikespolitiska och opportunistiska poäng, snarare än att korrekt redovisa den verkliga hållningen. Men den här typen av källmaterial kan med fördel användas som komplement till andra källor, för att fördjupa förståelsen för den politiska ledningens synsätt.

Det kan dessutom vara värt att notera att källor som redovisar reella sakförhållanden (t.ex. statistik och vetenskapliga rapporter), i Ryssland eller i omvärlden, inte måste ligga till grund för ett antagande om förändring i den politiska ledningens synsätt. Det skulle medföra att rapporten riskerar att avvika från ledningens synsätt, och därmed från uppsatsens syfte. Nedan ges ett exempel hämtat ur undersökningen på en förändring i den politiska ledningens synsätt mellan perioderna:

Enligt den politiska ledningen är globalisering ett kraftigt växande säkerhetshot mot Rysslands ekonomiska oberoende (Utrikespolitiska konceptet 2000, *CDPSP* 2000, 28:8). I S-99 räknas Rysslands ekonomiska oberoende som ett ekonomiskt säkerhetsintresse och hot mot detta måste således uppfattas som säkerhetshot. Dessutom upplevs hotet som konstant växande vilket betyder att den politiska ledningen upplever hotet som större än under föregående period. Av detta kan vi dra slutsatsen att globalisering är ett ekonomiskt säkerhetshot som växer under period två.

2.1.3 Den tredje metoden: argumentationsanalys

Den tredje metoden syftar till att fördjupa förståelsen för den politiska ledningens syn på ekonomisk säkerhet genom att se om spår av säkerhetspolitisk teoribildning kan utläsas ur ledningens definition av säkerhetsbegreppet (fråga 3). Den metod som tillämpas är en argumentationsanalys. Syftet är alltså inte att kritiskt granska argumentens överensstämmelse med "verkligheten".

¹³ Det vore naturligtvis idealiskt om den politiska ledningen öppet redovisade förändringar i synen på ekonomisk säkerhet, men tyvärr är det inget man kan räkna med. Därför måste rapportförfattaren själv söka förändringar och nyansskillnader i källmaterialet.

Enligt statsvetarna Göran Bergström och Kristina Boréus är ett viktigt inslag i den här metoden analys av underförstådd information. De påpekar att varje text är fylld med hänvisningar till information som är underförstådd och uppfattas som gemensam för avsändare och mottagare. Att använda sig av sådan metodik kan dessutom vara ett sätt för en avsändare att undvika att helt behöva stå för en viss åsikt (jfr. Bergström, Boréus 2000:115,118,146). Vid en argumentationsanalys är den kontextuella förkunskapen hos uttolkaren/upsatsförfattaren speciellt viktig. Ju mer kännedom om avsändaren (här: Rysslands politiska ledning) som tillförs ju större blir sannolikheten att göra en rimlig tolkning av avsändarens synsätt. Kontextuell kännedom ska inte ses som en avgörande förutsättning för förståelsen av källmaterialet utan ska snarare uppfattas som en hjälp i tolkningsförfarandet. Nedan följer ett exempel ur undersökningen.

En kontextuell kännedom om rysk säkerhetspolitik är synnerligen viktig för förståelsen av den politiska ledningens användande av säkerhetsbegreppet. Som exempel förefaller Rysslands politiska ledning uppleva internationell ekonomi som ett nollsummespel, där två konkurrerande stater inte kan uppnå paretoeffektivitet på samma gång. När således de ryska ledarna hävdar att västmakternas ekonomiska närvaro i Rysslands närområde, framför allt i Transkaukasus och Centralasien, utgör ett hot mot Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden ska det ses i ljuset av ett nollsummespelstänkande. Både Ryssland och USA kan därför inte öka sin varuexport och ekonomiska inflytande på samma gång.

2.2 Avgränsning

Undersökningen avgränsas på tre sätt: i tid, tema och aktör. Den tidsmässiga avgränsningen utgörs av två perioder: (i) juni 1996 till december 1997; (ii) januari 1999 till juni 2000. Det innebär att 1998 är en särskiljande mellanperiod. För att kunna jämföra de båda perioderna är en tydlig åtskillnad nödvändig.

Den första perioden tar sin börjar i juni 1996, då president Boris Jeltsin skrev ett öppet brev till det ryska folket. I brevet redovisas den politiska ledningens syn på den nationella säkerheten (Jeltsin 1996). Jeltsins debattartikel är således en viktig källa som dessutom ska uppfattas som ett utkast till 1997 års säkerhetskoncept. Period ett avslutas i och med publiceringen av S-97, den 26 december 1997. Den undersökta perioden präglar diskussionen mellan säkerhetsdoktrinen utkast och dess slutgiltiga version. Det är under den perioden som man kan anta att diskussionen går som hetast.

Den andra perioden tar sin början i januari 1999, därför att man då med den diskussion om ekonomisk säkerhet som föregick publiceringen av S-99 får en praktisk startpunkt i årsskiftet. Period två avslutas med publiceringen av det Utrikespolitiska konceptet som godkändes av president Vladimir Putin den 28/6 2000. Det Utrikespolitiska konceptet är en lämplig avslutning på den tidsmässiga avgränsningen

eftersom det tar upp flera viktiga aspekter som berör den ekonomiska säkerheten, till exempel handelspolitiska frågor.

Tematiskt sett avgränsas undersökningen till den ekonomiska säkerhetssektorn, eftersom syftet med denna rapport är att undersöka vad den politiska ledningen inbegriper i ekonomisk säkerhet. Det innebär att "vanliga" ekonomiska intressen faller utanför undersökningens ramar. Det är dessutom bara relevant att diskutera andra säkerhetssektor som jämförelse med den ekonomiska säkerheten.

Det är också nödvändigt att avgränsa de tre ekonomiska säkerhetsintressena. Intresset att skapa stabil ekonomisk tillväxt omfattar alla de faktorer som Rysslands politiska ledning anser bidra till att öka den ekonomiska tillväxten i Ryssland. Det andra ekonomiska säkerhetsintresset inbegriper endast de faktorer som Rysslands politiska ledning anser öka det egna landets ekonomiska inflytande utomlands. Slutligen inbegriper det tredje ekonomiska säkerhetsintresset alla de faktorer som Rysslands politiska ledning anser påverka den egna förmåga att föra en ekonomisk politik.

Rapporten avgränsas till den grupp aktörer som i dessa sammanhang kan sägas representera Rysslands politiska ledning. Den här aktörgruppen utgörs av: presidenten, säkerhetsrådets medlemmar, regeringsmedlemmar (statsråd), och höga chefer inom Utrikesministeriet.¹⁴ Rivaliserande åsikter i synen på Rysslands ekonomiska säkerhet mellan de som representerar den politiska ledningen, kommer att problematiseras. I övrigt ska den beslutsprocess som leder fram den samlade synen på Rysslands ekonomiska säkerhet uppfattas som en "svart låda". Det innebär att beslutsprocessen faller utom denna rapport.

2.3 Källmaterial

Källmaterialet har till viss del redan presenterats i metodkapitlet, dock främst säkerhetskoncepten. I detta avsnitt följer en presentation av det övriga källmaterialet och dess relation till säkerhetskoncepten. Dessa källor är viktiga för att sätta in säkerhetskoncepten i en kontext av andra samtida uttalanden. Det övriga källmaterialet utgörs av det Utrikespolitiska konceptet, Militärdoktrinen, förarbeten till säkerhetskoncepten, dagstidningen Current Digest of Post-Soviet Press (CDPSP) och tidskriften International Affairs (Mosow).

I det **Utrikespolitiska konceptet** redovisar den politiska ledningen för Rysslands utrikespolitiska kurs i stora drag. Här beskrivs dessutom ledningens syn på Rysslands roll i världssamfundet och landets relation till främmande stater. Konceptet berör även Rysslands officiella politik för utrikeshandel, vilket i högsta grad berör den ekonomiska säkerhetspolitiken. I övrigt beskriver den inte explicit säkerhetspolitiken.

högsta grad berör den ekonomiska säkerhetspolitiken. I övrigt beskriver den inte explicit säkerhetspolitiken.

Militärdoktrinen innehåller en redovisning av Rysslands officiella syn på militärmaktens roll och uppgifter i samhället. Men det mest intressanta för den här undersökningen är de avsnitt som berör det militärindustriella komplexets betydelse och redogörelsen för relationen mellan militär och civil industriproduktion.

De **förarbeten till säkerhetskoncepten** som kommer i fråga är framför allt Jeltsin 1996, Rybkin 1997 och Putin 1999. Den första källan är ett förarbete till S-97, den andra ska ses som ett förtydligande av S-97 och den tredje källan har sitt ursprung i Putins nyårstal där han lägger ut riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Current Digest of Post-Soviet Press (CDPSP) är en daglig nyhetsservice (både i pappers- och nätupplaga). Den översätter valda delar av den ryska pressens artiklar (framför allt de största dagstidningarna). CDPSP ska dessutom ses som en empirisk avgränsning. Om ett större antal dagstidningar skulle ha inkluderats i undersökningen skulle arbetet ha blivit alltför omfattande. Förmodligen skulle detta inte heller ha gett någon bättre bild av den politiska ledningens syn på ekonomisk säkerhet.

International Affairs (Moscow) är en rysk tidskrift som kommer ut med en frekvens av sex nummer per år. Tidskriften fungerar som ett regeringsorgan där representanter för Rysslands politiska ledning, höga tjänstemän och framstående forskare diskuterar dagsaktuella utrikes- och säkerhetspolitiska frågor.

¹⁴ Höga chefer inom Utrikesministeriet har inte formell rätt att uttala sig för den politiska ledningens räkning men när det sker måste de uppfattas som pålitliga talesmän för Rysslands officiella linje.

3 SÄKERHETSBEGREPPET

Rapporten syftar delvis till att söka spår av säkerhetspolitisk teoribildning i den politiska ledningens definition av säkerhetsbegreppet. För genomförandet av detta är det relevant att först beskriva några av de mest inflytelserika teoretikernas definitioner av begreppet.¹⁵ Inflytelserik ska här förstås som stort inflytande över den säkerhetspolitiska diskursen rörande säkerhetsbegreppet. Synen på säkerhetsbegreppet kommer att delas in i två synsätt: det snäva och det breddade.

I det här kapitlet kommer det snäva synsättet på säkerhetsbegreppet att beskrivas i avsnitt 3.1 varefter det breddade synsättet beskrivs i avsnitt 3.2.

3.1 Det snäva säkerhetsbegreppet

Enligt det snäva synsättet avseende interaktionen mellan stater är säkerhet statens främsta mål. Förespråkare för det snäva synsättet anser att säkerhet är ett absolut mål för varje stat: ju mer säkerhet en stat uppnår desto större nytta för den.¹⁶ Det är därför som den internationella interaktionen mellan stater präglas av konkurrens i stället för samarbete. I detta internationella nollsummespel gäller det att maximera den egna statens säkerhet på bekostnad av andra staters (jfr. Baldwin 1997:10-11,21, not 33).¹⁷ En av de mest inflytelserika traditionalisterna är Kenneth Waltz. Han anser att:

”In anarchy, security is the highest end. Only if survival is assured can states seek such other goals as tranquility, profit and power.” (Waltz, 1979:126, citerad i: Baldwin 1997:21).

Eftersom förespråkarna av det snäva synsättet främst fokuserar på interaktionen mellan stater har de i praktiken kommit att likställa begreppet säkerhet med militär säkerhet (Buzan 1991:16; Buzan m fl. 1998:1,170). I enlighet med detta definierar dessa förespråkare begreppet säkerhet som frånvaro av våld eller hot om våld.¹⁸

¹⁵ Enligt David Baldwin kan vi inte tala i termer av säkerhet om vi inte först har ett säkerhetsbegrepp som vi kan referera till (Baldwin 1997:8). Emellertid varnar Barry Buzan för att det är lika svårt att finna en allmänt accepterad definition av begreppet säkerhet som att definiera begreppen makt eller rättvisa (Buzan 1991:18).

¹⁶ Det här är ett synsätt som bl.a. Baldwin har kritiserat. Enligt Baldwin är det inkorrekt att påstå att stater alltid agerar för att öka den egna säkerheten (Baldwin 1997:22).

¹⁷ Baldwin varnar för att varje teori som påstår att stater alltid söker mer säkerhet har fel (Baldwin 1997:22).

¹⁸ Förespråkarna av det snäva synsättet är inte nödvändigtvis neorealister, de kan även vara konstruktivister (som t.ex. Katzenstein).

Förespråkarna för det snäva synsättet är dock oense om vilken form och grad av våldsanvändande, eller hot om sådant, som utgör ett säkerhetshot (d v s frånvaron av säkerhet). Ett vanligt förekommande synsätt på säkerhet har torgförts av Stephen Walt. Han hävdar att begreppet ska innefatta hot, kontroll och användande av militära maktmedel. Walt menar även att man kan inkludera ekonomiska faktorer i begreppet, men att dessa i sådant fall bara kan relateras till militär säkerhet, det vill säga hur ekonomiska faktorer påverkar den militära kapaciteten. En förstärkt syn på säkerhet riskerar enligt Walt att urvattna begreppet. Dessutom tror han att ett bredare begrepp skulle göra det alltför svårt att finna konkreta lösningar på säkerhetsproblematiken (Walt enligt: Buzan m fl. 1998:3).

Peter Katzenstein ser visserligen ett behov av att innefatta fler faktorer i säkerhetsbegreppet. Han menar att utvecklingen av världspolitiken kräver att även icke-militära faktorer och icke-statliga aktörer ska kunna rymmas inom begreppet. Men i likhet med Walt anser Katzenstein att icke-militära faktorer måste relateras till militär kapacitet¹⁹ och icke-statliga aktörer måste relateras till staten - genom sin betydelse för eller inflytande på staten (Katzenstein 1996:524-525).

Enligt det snäva synsättet finns det en nära koppling mellan begreppen säkerhet och makt, på så sätt att makt leder till säkerhet (Buzan m fl. 1998:15,27,170; Buzan 1991:7-8).²⁰ Så här skriver Buzan:

“States were seen as locked into a power struggle, and security was easily seen as a derivative of power, especially military power. Security shrank conceptually to being a way of saying either how well any particular state or allied group of states was doing in the struggle for power, or how stable the balance of power overall appeared to be.” (Buzan 1991:2,8).

Kenneth Waltz vill i likhet med Stephen Walt och Katzenstein komplettera säkerhetsbegreppet med icke-militära faktorer som påverkar statens militära kapacitet. Sådana ickemilitära faktorer kan enligt Waltz vara till exempel: livsmedel, kläder, bostad, transportkapacitet och infrastruktur (Baldwin, 1997:21). Eftersom förespråkarna för det snäva synsättet anlägger ett objektivistiskt perspektiv på säkerhet innebär Waltz, Walts och Katzensteins definition av säkerhet att det blir betydligt lättare att skilja mellan de hot som kvalificerar som säkerhetshot (och därmed hör hemma inom säkerhetsagendan) och de hot som tillhör den ”normala” politiska agendan.²¹

En vanlig ståndpunkt bland förespråkarna för det snäva synsättet gör gällande att det inte är praktiskt möjligt att utföra säkerhetsstudier inom ramen för ett utvidgat säkerhetsbegrepp. Förespråkarna för det snäva synsättet menar att vi inte har tillräckligt med kunskap om vilka dessa utvidgade faktorer är. Dessutom anser de att ett utvidgat säkerhetskoncept inte är tillräckligt intellektuellt övertygande och

¹⁹ Till exempel ekonomiska faktorerers betydelse för den militära säkerheten.

²⁰ Enligt realismen definieras begreppet makt som kapacitet, främst militär kapacitet. Därmed blir det lätt att sammankoppla (militär) makt med säkerhet. Ett exempel med två aktörer: om aktör A har mer (militär) makt än aktör B, har A större säkerhet än B.

²¹ Det finns med andra ord en gradskillnad mellan säkerhetshot och andra former av hot (jfr. Baldwin 1997:20).

sammanhållande: hur ska man objektivt sett kunna avgöra vilka hot som kvalificerar som säkerhetshot och vilka hot som inte gör det? (Buzan m fl. 1998:4).

3.2 Det breddade säkerhetsbegreppet

Ett stort antal forskare har kritiserat den snäva definitionen av säkerhet.²³ De hävdar att begreppet bör innefatta något mer än bara militär säkerhet (Buzan m fl. 1998:5; Katzenstein 1996:8-10). Därför kommer dessa forskare fortsättningsvis att benämnas som förnyare.

Nedan följer en sammanfattning av några av de mest inflytelserika förnyarnas syn på säkerhetsbegreppet. De som kommer att diskuteras är: Barry Buzan, Ole Waever och Japp de Wilde; Joseph Nye Jr samt; David Baldwin.

Enligt en del förnyare, framför allt Buzan m fl., handlar säkerhetspolitik om krav på åtgärder för att trygga överlevnaden inför existentiella hot.²⁴ Med ett sådant synsätt är ett säkerhetshot något som framkallar behov av åtgärder till skydd för existens. Det behöver emellertid inte innebära militärt försvar mot ett existentiellt hot av militär natur. Definitionen av säkerhet innebär därmed frånvaro av existentiella hot.²⁵ Vad som utgör ett existentiellt hot varierar från fall till fall och beror på referensobjekt (Buzan m fl. 1998:27, 130).

Buzan m fl. definierar säkerhetshot i form av uttalade (subjektivt upplevda) säkerhetshot. Dessa bryts ur den ordinarie politiska och institutionella beslutsproceduren, eftersom ett uttalat säkerhetshot tillmäts särskilt stor betydelse (det handlar om existens). Därmed legitimerar säkerhetshot användandet av "extraordinära medel" för att åtgärdas (Buzan m fl. 1998:25).²⁶ Ett uttalat säkerhetshot benämner de som ett politiskt problem som tillmäts särskilt hög prioritet och som står över den "vanliga politikens" vägande av olika argument.²⁷

Joseph Nye Jr anser att den definition av säkerhet som Buzan m fl. förespråkar är alltför snäv när de avser frånvaro av hot mot existens. Enligt Nye är vi sällan hotade till den grad att vår fysiska existens står på spel. Han vädjar i stället till vår intuition när han hävdar att människan vanligen eftersträvar

²³ Dessa forskare är bl.a.: Brown, Lynn-Jones, Mathews, Waever, de Wilde och Buzan (Buzan 1991:23; Buzan m fl. 1998:2) samt Nye (Nye 1989:23-24; Buzan m fl. 1998:2).

²⁴ Exakt vad hot mot existensen innebär är svårt att säga. Det beror till största del på vad (eller vem) som är hotat(d) (jfr. Buzan m fl. 1998:21-22).

²⁵ Buzan m fl. skriver: "Security means survival in the face of existential threats" (Buzan m fl. 1998:27).

²⁶ "Extraordinära medel" innebär åtgärder som berättigar ett förbigående av den ordinarie beslutsordningen (standard operational procedures, parlamentsbeslut, remissförfaranden, etc.).

²⁷ Med det synsätt som torgförs av Buzan m fl. är säkerhet ett mål och säkerhetspolitik det medel som står till hands (och som ger de politiska aktörernas rätt att vidta extraordinära åtgärder i syfte att uppnå säkerhetsmålet).

större säkerhet än att bara trygga sin fysiska existens: "They wish to feel secure in their continued or future enjoyment of a number of other basic values. Since we can never be certain about the future, the question of security is a question of degrees of uncertainty".²⁷ Nyes definition av säkerhet handlar om frånvaro av ett upplevt hot (Nye 1989:23-24).

När David Baldwin ska definiera säkerhet hänvisar han till Arnold Wolfers definition från 1952. Wolfers definition är: "the absence of threats to acquired values". Med "absence of threats" menar Wolfers att sannolikheten är låg för att väsentliga värden ska skadas (Baldwin 1997:13). Baldwins definition av säkerhet är bredare än Buzan m fl. eftersom han inte kräver ett behov av omedelbara åtgärder (Baldwin 1997:20). Baldwin anser att man, genom att definiera in ett sådant krav, redan har konceptuellt förbestämt vad begreppet ska innefatta (Baldwin 1997:20-21).²⁸ Enligt Baldwins synsätt är säkerhets-hot de frågor som är högst prioriterade på den politiska dagordningen.

²⁷ Enligt Buzan m fl. är säkerhet en absolut egenskap; antingen har man det eller inte (Buzan m fl. 1998:29). Nye, i likhet med Baldwin, ser emellertid säkerhet som en relativ egenskap. Man kan ha olika mycket säkerhet. Ytterst är det en fråga om hur mycket vi är redo att betala för vår säkerhet (Nye, 1989:23-24, och: Baldwin 1997:19-21).

²⁸ Baldwin gör ett intressant konstaterande då han påpekar att det ibland råder ett motsatsförhållande mellan kortsiktiga och långsiktiga säkerhetsintressen (Baldwin 1997:17).

4 DEN RYSKA POLITISKA LEDNINGENS SYN PÅ EKONOMISK SÄKERHET

I detta kapitel följer en beskrivning och en analys av den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet. I det första avsnittet (4.1) kommer Rysslands två säkerhetskoncept, S-97 och S-99, att återges och jämföras. I nästa avsnitt (4.2) beskrivs det första ekonomiska säkerhetsintresset – att skapa stabil ekonomisk tillväxt i Ryssland. Därefter (4.3) följer intresset att öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden. Sedan (4.4) beskrivs intresset att trygga Rysslands ekonomiska oberoende. Redogörelsen för de ekonomiska säkerhetsintressena kommer att avslutas med en resultatdiskussion för var och en av intressena. I nästa avsnitt (4.5) följer en sammanfattning av den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet 1996-2000. Slutligen (4.6) kommer en analys av de förändringar mellan de två perioderna som kan skönjas i den politiska ledningens synsätt.

4.1 Säkerhetskoncepten

De två säkerhetskoncepten har central betydelse för undersökningen av den politiska ledningens syn på landets ekonomiska säkerhet. Därför kommer S-97 och S-99 att återges på ett övergripande sätt nedan.

4.1.1 Innehåll och disposition

I säkerhetskoncepten delas Rysslands nationella intressen in i individ-, samhälls- och statsnivå. Individens intressen består av att trygga de konstitutionella fri- och rättigheterna, den personliga säkerheten och förbättra livskvaliteten (i fysisk, andlig och intellektuell bemärkelse). Samhällets intressen består i att bevara demokratin och upprätthålla samhällets konsensus. Statens intressen består av att bevara och försvara Ryska federationens territoriella enighet, suveränitet och konstitutionella ramverk. Dessutom ligger det i statens intresse att uppnå politisk, ekonomisk och social stabilitet i landet samt stärka de internationella vänskapsbanden med landets viktigaste partners. Individens, samhällets och statens intressen utgör tillsammans Rysslands nationella intressen (*Säkerhetskoncept-97; Säkerhetskoncept-99*).

Rysslands politiska ledning redovisar sin syn på landets säkerhetsintressen i säkerhetskoncepten. Av alla säkerhetsintressen definieras två som överordnade nationella säkerhetsintressen: (a) att trygga befolkningens materiella välfärd och; (b) att trygga landets självständighet och oberoende (*Säkerhets-*

koncept-97; Säkerhetskoncept-99). Dessa intressen har redan redovisats i avsnitt 1.2 och kommer därför inte att förklaras närmare här.

De hot som föreligger mot Ryska Federationens nationella säkerhet kan vara av politisk, ekonomisk, social, informationsanknuten, militär och ekologisk natur. De kan komma inifrån det egna landet eller utifrån omvärlden. Tre av hoten beskrivs emellertid som grundläggande mot den nationella säkerheten: i) landets internationella och geopolitiska situation; ii) ekonomins negativa utveckling, och; iii) samhällets sociala polarisering och försämrade etniska relationer (S-97; S-99). Enligt Leonid Majorov, Nationella säkerhetsrådets vice sekreterare period ett, utgör främst de ickemilitära hoten en akut fara för den nationella säkerheten (Majorov 1997:160).³⁰

4.1.2 Jämförelse

I stora drag är de ryska ledarnas grundsyn på landets nationella säkerhet densamma i de båda säkerhetskoncepten: dispositionen (kapitelindelningen) är densamma, de överordnade nationella säkerhetsintressena (a och b) och de grundläggande hoten (i-iii) är konstanta. Den viktigaste skillnaden mellan säkerhetskoncepten består i att de ickemilitära säkerhetshoten betonas något mer i S-99. Det rör sig främst om en ökad betoning av de ekologiska och demografiska hoten. Dessutom understryker S-97 något mer behovet av samarbete och partnerskap med yttrevärlden. I S-99 understryks behovet av självständighet och oberoende något mer än i S-97 (jfr. Leijonhielm, Nilsson 2000:4-5).

Det är även värt att notera att i båda säkerhetskoncepten talar den politiska ledningen om *Rysslands* nationella intressen, men *hot* mot *Ryska federationens* intressen. Rysslands nationella intressen delas in i tre nivåer (individ, samhälle och stat) men i diskussionen om hot mot Ryska federationens intressen talas det bara om statens intressen (jfr. S-97; S-99). Förklaringen kan möjligen finnas i distinktionen mellan begreppen *Ryssland* och *Ryska federationen*. Med *Ryssland* avses vanligen den ryska nationen³¹ medan *Ryska federationen* innebär den ryska staten och dess nuvarande geografiska utbredning (jfr. Hedlund 1993). Det kan tolkas som att individerna visserligen tillskrivs intressen medan staten, som ses som något mer än summan av individerna, är det enda subjekt som har officiell rätt att kräva säkerhet. När den politiska ledningen talar om intressen legitimeras dessa genom folket, men när man talar om vilka åtgärder som ska vidtas för att uppnå säkerhet prioriteras enbart de aspekter som gynnar staten. Med andra ord förefaller det som om statens intressen tillsätts betydligt större betydelse än individernas. Det ska dock tilläggas att detta inte är ett unikt fenomen för Ryssland. Men det är likafullt en vanlig kritik mot säkerhetskoncepten att de innehåller en stark obalans mellan individens och statens säkerhet (jfr. Leijonhielm m fl. 2000:18).

³⁰ Celeste A. Wallander anser att det är anmärkningsvärt att stormakten Ryssland upplever de interna säkerhetshoten som större än de externa (Wallander 2000).

³¹ Med begreppet den *ryska nationen* avses här den del av befolkningen som talar ryska och omfattas av den kristet ortodoxa kulturtraditionen.

4.2 Det första ekonomiska säkerhetsintresset

4.2.1 Intresset att skapa stabil ekonomisk tillväxt

Rysslands politiska ledning beskriver tryggheten av befolkningens materiella välfärd som ett av de två överordnande nationella säkerhetsintressena (a) (S-97; S-99). I teorin innebär det en strävan att minska fattigdomen i samhället, genom att omfördela samhällets resurser (jfr. Borisjenko 1997:180; Putin 1999:4; CDPSP 2000, 28:5).³² Men välfärdsaspekten är inte bara ett överordnat nationellt intresse, den betecknas i säkerhetskoncepten även som en viktig beståndsdel i den ekonomiska säkerheten (S-97; S-99), och ska bäst uppnås genom en stabil ekonomisk tillväxt (S97; Rybkin 1997b:2; Borisjenko 1997:180-181, 185-187; Majorov 1997:158; S-99).³³

Förutom att skapa materiell välfärd för individerna har ekonomisk tillväxt också ett andra syfte - att maximera statens intäkter (jfr. S-97; Borisjenko 1997:180; S-99). Utan en stabil ekonomisk utveckling kan staten knappast utföra sina samhällseliga åligganden, till exempel att täcka kostnaderna för statens militära och socialpolitiska åtaganden.³⁴ I säkerhetskoncepten står det dessutom att implementeringen av Rysslands nationella intressen är bara möjlig med en stabil ekonomisk utveckling. Med anledning av detta betonar den politiska ledningen intresset att skapa stabil ekonomisk tillväxt mycket starkt (S-97; S-99).³⁵

I säkerhetskoncepten tas en tydlig ställning för att stabil ekonomisk tillväxt bör kombineras med ett antal strukturåtgärder.³⁶ Dessa åtgärder syftar till att uppnå tre delintressen: (1) att öka produktionsvo-

³² I sitt första programuttalande påpekade Putin att Rysslands BNP hade minskat med mer än hälften under 1990-talet och utgör nu en tiondel av USA:s. Dessutom har reallönerna ännu inte nått 1995 års nivå. (Leijonhielm m.fl. 2000b:42).

³³ Den ryska politiska ledningen understryker behovet av att parallellt verka för stabil ekonomisk tillväxt och minska de sociala klyftorna i landet. Enligt dem påverkar ekonomins storlek medborgarnas livskvalitet, bland annat genom att ekonomisk tillväxt möjliggör ökad köpkraft för hushållen. Detta ger även möjlighet att minska eller utrota fattigdomen i landet (S-97; S-99).

³⁴ Det är därför som det här ekonomiska säkerhetsintresset benämns som "Intresset att skapa stabil ekonomisk tillväxt", och inte "Intresset att trygga befolkningens materiella välfärd".

³⁵ Den genomsnittliga inkomstnivån har minskat sedan 1997 (OECD Economic Outlook, 1999a:136). Dessutom har den andel av befolkningen som befinner sig under fattigdomsstrecket ökat. År 2000 befinner sig mer än en tredjedel av landets befolkning under fattigdomsgränsen, att jämföra med 1997 då motsvarande siffra var 21 procent. Tendensen har således gått mot ökad ekonomisk segregation i det ryska samhället (Leijonhielm m.fl. 2000b:53, 55-56; Affärsvärlden 2001, 44:27).

³⁶ Under period två har visserligen statsskulden minskat och tillväxten ökat (Leijonhielm m.fl. 2000:42). Men Putin framhåller i ett tal att Rysslands förbättrade tillväxt år 2000 är mer ett resultat av det höga oljepriset än reella strukturförändringar i landet (CDPSP 2000, 28:5).

lymen inom industri- och jordbrukssektorn; (2) att öka varuexporten och; (3) att effektivisera de naturliga monopolen (S-97; S-99). Nedan kommer en redogörelse av dessa delintressen.

(1) Rysslands politiska ledning anser naturligtvis att det är väsentligt att skapa en konkurrenskraftig och effektiv industri- och jordbruksproduktion. För att det ska bli möjligt måste dock den teknologiska utvecklingsnivån höjas och stora delar av det fysiska kapitalet förnyas. Den politiska ledningen betonar således behovet av ökade resurser till teknologisk forskning och utveckling (FoU), främst militärteknologisk FoU (S-97; CDPDP 1997, 30:7; S-99; Putin 1999:4). Säkerhetskoncepten slår fast att det här är inte bara en uppgift för statsmakten utan även för den privata sektorn. Men det måste ske under statligt inflytande och med statlig styrning. Dessutom talar säkerhetskoncepten om behovet av att konvertera delar av försvarsindustrin till civil produktion för att därmed kunna överföra nödvändig teknisk kompetens. Men denna omstrukturering och konvertering av försvarsindustrin får inte medföra att försvarsmaterielen får minskad kvalitet (S-7; S-99). Hur dessa båda målsättningar ska förenas nämns inte.

I säkerhetskoncepten hävdas dessutom att dessa åtgärder måste kombineras med en effektiviserad finans- och penningmarknad för att kunna öka nivån för kapitalinvesteringarna i Ryssland (S-97; S-99).³⁷ Det är troligt att de effektiviseringar som man talar om bland annat innebär banksanering (med andra ord en reduktion av antalet banker), införandet av ett system med riktiga spar- och investeringsbanker. Vid en internationell jämförelse är det ryska banksystemet ordentligt eftersatt.³⁸

Den ryska industri- och jordbruksproduktionen är i ett mycket stort behov av nyinvesteringar. Kapitalstocken håller på att föråldras och humankapitalet har reducerats i en oroande utsträckning, vilket riskerar att ytterligare minska Rysslands produktivitet. Dock råder det skilda meningar mellan perioderna om varifrån investeringarna ska komma. Flera av Rysslands politiska företrädare (Jeltsin, Kondakov och Smirnov)³⁹ hävdade under period ett att investeringsproblemet främst måste lösas med inhemska medel,⁴⁰ eftersom man inte kan vänta sig någon utländsk investeringsboom i Ryssland (CDPSP 1997, 48:4; Kondakov, Smirnov 1997:23).⁴¹ Det höll dock inte Borisjenko och Rybkin⁴² med om. Enligt dem kan utländska aktörer mycket väl komma att investera i Ryssland, bara de först får statliga garan-

³⁷ Putin påpekar att under 90-talet har kapitalinvesteringarna i Ryssland minskat till en femtedel, jämfört med 1980-talets nivå (Putin 1999:5).

³⁸ I Ryssland är bankernas främsta inkomstkälla valutaväxling och löneutbetalningar, samtidigt är spar- och utlåningsverksamheten mycket liten, i det närmaste obefintlig (CEFIR-report 2001, 3:45).

³⁹ Kondakov och Smirnov verkade som chefstjänstemän vid MID.

⁴⁰ Till exempel måste det bli lättare för företag att få långfristiga lån (S-97), vilket kräver en fungerande finansmarknad.

⁴¹ President Jeltsin har sagt följande: "We used to believe that an upswing in the economy was directly linked to assistance from outside. We thought that foreign investment would revitalize our industry. However, these things have not brought any substantial changes. And they couldn't have, because only domestic resources can ensure a steady upswing" (CDPSP 1997, 48:4).

tier som kompensation för de osäkra spelregler som råder på de ryska marknaderna (Borisienko 1997:180-181, 185-187; Rybkin 1997b:2). Det går alltså inte att ta miste på den politiska ledningens investeringsvilja, men det verkar som om det finns ett visst motstånd mot utländska kapitalinvesteringar under period ett. En möjlig förklaring kan sökas inom ramen för det tredje ekonomiska säkerhetsintresset: att trygga Rysslands ekonomiska oberoende. En annan förklaring kan vara att Boris Jeltsin använde investeringsfrågan som ett inrikespolitiskt redskap inför en västfientlig opinion, utan att *verkligt* avse att förhindra utländska investeringar.

Under period två betonas dock behovet av utländska kapitalinvesteringar. Till exempel varnar Putin⁴³ för att tillväxten kommer att förbli låg i Ryssland om man inte också kan attrahera utländska kapitalinvestorer till industrisektorn, främst till det högteknologiska området (jfr. Putin 1999:5; *Utrikespolitiska konceptet* 2000). Vice utrikesministern Jurij Proshin delar Putins åsikt, men betonar ännu starkare behovet av att attrahera utländska investorer till Ryssland (Proshin 1999:9).⁴⁴

För att öka investerandet i Ryssland vill den politiska ledningen stärka den privata äganderätten och skapa fasta spelregler på de ryska marknaderna (jfr. S-97; S-99.. President Putin går ännu längre och hävdar att den främsta uppgiften för den ekonomiska politiken bör vara att stärka och skydda äganderätten (*CDPSP* 2000, 28:5). I S-99 talas det dessutom om att ge statliga garantier till utländska kapitalinvestorer (S-99).

Det är således tydligt under period två att den politiska ledningen är mer benägen att locka utländska aktörer till Ryssland och skydda äganderätten. Det är därför man avser att minska de transaktionskostnader som avskräcker de utländska intressenterna från att investera i landet. I S-99 visas även en ökad vilja att vidta konkreta åtgärder för att stimulera det inhemska investerandet.⁴⁵ President Putin tillägger att skattelättnader ska göra det förmånligare för producenter att återinvestera i industriproduktion (s.k. *plowback*), i jämförelse med att ta ut snabba vinster i reda pengar (*CDPSP* 2000, 28:6). För att förstå det mycket stora investeringsbehovet i Ryssland kan man jämföra med andra länder. Enligt den ryska nationalekonomen Vladimir Popov mottog Ryssland nio miljarder USD i direktinvesteringar från utlandet under perioden 1989-1998. Det motsvarar fyra procent av den summa som Ungern mottog och 15 procent av den summa som investerades i Kazakstan och Azerbajdjan under samma period, trots att investeringsklimatet i de två sistnämnda länderna knappast kan betecknas som bättre än i

⁴² Ivan Rybkin var sekreterare i det Nationella säkerhetsrådet under period ett.

⁴³ Putin gjorde detta uttalande under sin sista dag som premiärminister. Följande dag, den första januari, tillträdde han som tillförordnad president.

⁴⁴ Det är svårt att säga varför Proshin går längre än Putin i sitt uttalande. Kanske kan Proshin, som är vice utrikesminister, ta sig större friheter och mindre inrikespolitiska hänsynstaganden än den blivande presidenten Putin. Eller så är Proshin inte tillräckligt införstådd i andra viktiga säkerhetsintressen som den politiska ledningen prioriterar högre.

⁴⁵ Planen är att använda skatteinstrumentet och ökad utlåning av långfristiga krediter (S-99).

Ryssland (Popov 2000). Trots det stora investeringsbehovet vill den politiska ledningen inte föra en offentlig diskussion om varför man tidigare har misslyckats med investeringspolitiken.

(2) Rysslands politiska ledning anser också att stabil ekonomisk tillväxt är avhängig av ökad varuexport, främst av högteknologiska industrivaror (S-97; S-99). Orsaken till att man prioriterar just export av industrivaror är att dessa varor medför ett förädlingsvärde vilket ökar den ekonomiska tillväxten.⁴⁶ Industrivaror medför dessutom ett stabilare inkomstflöde än till exempel råvaror. Värdet av råvaror och energibärare fluktuerar i enlighet med världsmarknadspriset, vilket gör det svårt att beräkna förväntade intäkter.

(3) Det är ett delintresse att effektivisera de så kallade naturliga monopolen. Detta ska främst uppnås genom att öka det statliga inflytandet över denna sektor (*Säkerhetskoncept-97; Säkerhetskoncept-99; Putin 1999:4*). De naturliga monopolen är i huvudsak statsägda och har potential att kunna vara betydligt mer vinstgivande för statskassan. Till exempel har det stora naturliga monopolet Gazprom, som är en statskontrollerad gasleverantör, betydande skulder att inkassera hos andra företag och myndigheter, både i Ryssland och i andra före detta sovjetrepubliker. Dessa obetalda skulder leder i sin tur till att Gazprom inte kan betala sina skatteskulder till staten. Det är dock tveksamt om ett ökat statligt inflytande skulle effektivisera de naturliga monopolen, med allt vad det innebär av regionala och socio-politiska hänsynstaganden som krävs av en statsmakt. Dessutom skulle det gå stick i stäv med den politik som många kapitalistiska stater praktiserar och som leder till att statligt ägda företag säljs till privata investerare.

4.2.2 Hot mot stabil ekonomisk tillväxt

Enligt säkerhetskoncepten utgör Rysslands ekonomiska situation ett av tre grundläggande hot (ii) mot den nationella säkerheten. Den politiska ledningen betecknar hela den ekonomiska utvecklingen sedan Sovjetunionens sammanbrott som en lång ekonomisk kris. Därför är det föga förvånande att den ekonomiska krisen uppfattas som det största hotet mot den ekonomiska tillväxten (S-97; *CDPSP 1997, 39:4; S-99*).⁴⁷

Finanskrisen som drabbade Ryssland 1998 slog hårt mot landets ekonomi, framförallt mot bank- och industrisektorerna. Detta resulterade i en betalningskris, galopperande inflation och dessutom sjönk

⁴⁶ Förädlingsvärdet står i paritet med den teknologiska nivån för förädlingsprocessen. Ju svårare det är att tillverka en vara desto mindre är konkurrensen bland producenternas utbud, vilket naturligtvis har gynnsam inverkan på vinsten.

⁴⁷ Under period ett hävdade Ivan Rybkin att den ekonomiska krisen till och med utgör det allvarligaste hotet mot hela den nationella säkerheten (Rybkin 1997b:2; 1997a:134). Orsaken till varför Rybkin har gått längre i sitt uttalande än vad som skedde i säkerhetskoncepten kan kanske förklaras av att den politiska ledningen försökte hålla en moderat hållning i den mer officiella säkerhetsdoktrinen. Dessutom ska Rybkins uttalanden ses som en utveckling av resonemanget i S-97.

Rysslands varuproduktion temporärt ytterligare (*OECD Economic Outlook* 1999b:131, 134). Detta kom att förändra de ekonomiska villkoren mellan perioderna.

Den politiska ledningens syn på det hot som utgörs av landets ekonomiska situation kan delas in i fyra beståndsdelar: (1) den relativt sett sänkta teknologiska utvecklingsnivån;⁴⁸ (2) det dåliga investeringsklimatet; (3) den minskade varuexporten, och; (4) de s.k. socialt och politiskt betingade faktorerna. Nedan följer en beskrivning av dessa faktorer.

(1) Den relativt sett sänkta teknologiska utvecklingsnivån utgör ett hot mot den ekonomiska tillväxten eftersom den får negativa konsekvenser för industrins produktivitet. Den sänkta teknologiska utvecklingsnivån är ett resultat av minskade resurser till teknologisk forskning (Fou), i jämförelse med åren före Sovjetunionens sammanbrott. Dessutom utgör utflödet av humankapital ur Ryssland en ytterligare sänkning av den teknologiska kompetensnivån (S-97; St-99; CDPSP 1999, 25:4).

(2) Rysk produktivitet hotas av bland annat av en låg investeringsnivå inom industri och jordbruk.⁴⁹ Den politiska ledningen erkänner att orsakerna till det ogynnsamma investeringsklimatet utgörs av två faktorer: det otillräckliga skyddet för äganderätten och oredan på finans- och penningmarknaderna (St-97; CDPSP 1997, 30:7 S-99). Under period två pekar Putin ut den ineffektiva finansmarknaden som huvudansvarig för Rysslands svala investeringsklimat. Putin går till särskilt hårt angrepp mot det utvecklade bankväsendet (jfr. S-99; CDPSP 2000, 28:6). Orsaken till att banksektorn fungerar så dåligt torde vara att bankerna i mycket liten omfattning ägnar sig åt utlåning och sparverksamhet.⁵⁰ Putin hävdar att de ineffektiva bankerna måste bort från finansmarknaden. Dessutom måste aktiemarknaden förbättras (CDPSP 2000, 28:6). Det framgår dock inte vilka konkreta åtgärder man vill vidta för att ombesörja en effektivare finansmarknad.

(3) Enligt den politiska ledningen utgör den minskade exporten av industrivaror ett säkerhetshot mot landets ekonomiska tillväxt (S-97; Prosjin 1998:8; S-99; Putin 1999:4; Avdejev 1999:165).⁵¹ Hotet från den minskade exporten av industrivaror leder inte bara till minskade exportintäkter, utan leder även till

⁴⁸ Den politiska ledningen definierar inte begreppet teknologisk utvecklingsnivå. Men innebörden är förmodligen utvecklingsnivån för både industriproduktion och forskning samt utbildning. Med relativ utvecklingsnivå avses Rysslands utvecklingsnivå i relation till omvärldens, förmodligen främst västvärldens.

⁴⁹ Utan omfattande investeringar kommer produktiviteten att minska ytterligare då investeringsbehovet betecknas som akut på många håll. Det är dessutom sant att hög produktivitet stimulerar investeringar (*CEFIR-report* 2001, 3:44).

⁵⁰ Banksystemet upplevs som otillförlitligt vilket gör att varken privatpersoner eller företag lånar ut pengar till de ryska bankerna. Eftersom bankerna förvaltar så lite sparkapital bidrar de heller inte med särskilt mycket för att höja investeringsnivån i landet.

⁵¹ Bytesbalansen befann sig 1997 nära nollstrecket. Efter den finansiella krisen 1998 förbättrades bytesbalansen snabbt till följd av en devalverad rubel. År 2000 är bytesbalansen starkt positiv (+18 procent). Huvuddelen av ex-

minskade produktionsserier (på grund av höjda styckkostnader) och därmed till mindre intäkter som kunde ha återinvesterats i nya maskiner och FoU. Detta hämmar både den teknologiska utvecklingsnivån och produktiviteten – till exempel inom försvarsindustrin.

(4) I säkerhetskoncepten anses förutsättningarna för en stabil ekonomisk tillväxt inte bara vara hotade av ekonomiskt betingade faktorer. Även hot från andra sektorer får konsekvenser för tillväxten (jfr. St-97; S-99). Politisk instabilitet uppges undergräva förutsättningarna för stabil ekonomisk tillväxt och försämrar investeringsklimatet (CDPSP 1997, 8:4; S-99).⁵² Även socialt betingade hot som regional separatism, kriminalitet, ökad social polaritet och försämrad folkhälsa har dämpande effekt på tillväxten, till exempel genom att dessa hot hämmar humankapitalets produktivitet.⁵³ Dessutom underminerar regional separatism landets skatteunderlag, tullpolitik och gemensamma marknad (S-97; Rybkin 1997:139; S-99; Putin 1999:5).⁵⁴ Även vanlig kriminalitet utgör ett allvarligt hot mot stabil ekonomisk tillväxt (CDPSP 1997, 8:7; Rybkin 1997:134; Putin 1999:5).⁵⁵ Under period två ökar betoningen på miljöhot. Enligt S-99 har detta hot negativa följdverkningar för den ekonomiska tillväxten (S-99). Dessutom understryker Putin att den demografiska situationen i Ryssland har försämrats radikalt under de senaste åren (CDPSP 2000, 28:5).⁵⁶

4.2.3 Resultatdiskussion

Syftet med det här avsnittet är att redovisa och förklara förändringar och kontinuitet i synsättet mellan perioderna och därmed skapa förståelse för den poliska ledningens syn på ekonomisk säkerhet.

Säkerhetsintresset att skapa **stabil ekonomisk tillväxt** betonas lika starkt under hela undersökningsperioden. Den ekonomiska situationen uppfattas till och med som ett hot mot den nationella sä-

portprodukterna utgörs av olja, gas och metaller. Tillverkningsindustrins andel av den totala varuexporten har minskat under perioden 1997-2000 (jmf. *Affärsvärlden* 2001, 44:27).

⁵² I S-99 hävdas att politisk instabilitet orsakar minskad varuproduktion, sänkt teknologisk utveckling, försämrad infrastruktur, och försvagat finans-, kredit och skattesystem (S-99).

⁵³ Eftersom medellivslängden är stadigt sjunkande måste en allt mindre del av befolkningen försörja allt fler.

⁵⁴ Rybkin ansåg att hotet från separatism utgör ett av de allvarligaste hoten mot federationens ekonomiska säkerhet (Rybkin 1997a:139). Men också det omvända är sant. När regionala och ekonomiska ojämlikheter blir alltför stora och leder till separatism, utgör de ett hot mot bl.a. en stabil ekonomisk tillväxt.

⁵⁵ Enligt den dåvarande inrikesministern Kulikov underminerar kriminella ligor landets industriproduktion såtillvida att de plundrar fabriker, gruvor och andra ekonomiska tillgångar – i syfte att göra snabba vinster (CDPSP 1997, 8:7). Även Rybkin påpekade att kriminalitet är ett mycket allvarligt säkerhetshot (Rybkin 1997:134). Enligt Putin har den organiserade brottsligheten på varu-, finans- och kreditmarknaderna allvarliga och negativa konsekvenser för den ekonomiska tillväxten i Ryssland (Putin 1999:5).

⁵⁶ Putins uttalande blir än mer förstäligt när man beaktar att allt färre människor får försörja allt fler trots att medellivslängden har minskat påtagligt i Ryssland sedan Sovjetunionens sammanbrott (jfr. *Argumenty i Fakty* 2000:32, s.1).

kerheten (S-97; S-99). Denna starka betoning av stabil ekonomisk tillväxt inom ramen för den nationella säkerheten har troligen sin grund i den långvariga ekonomiska kris som präglade utvecklingen sedan Sovjetunionens sammanbrott. 90-talets ekonomiska utveckling har varit allt annat än stabil, vilket troligen har framkallat en strävan efter stabilitet och kontinuitet, hos den politiska ledningen. Det är naturligtvis svårt att genomföra en långsiktig politisk planering utan att veta vilka resurser som står till ens förfogande. Dessutom är stabilitet en viktig förutsättning för att kunna attrahera investerare.

Den starka betoningen av stabil ekonomisk tillväxt kan även förstås utifrån ett historiskt perspektiv. Rysslands mer än sjuttioåriga kommuniststyre har förmodligen satt djupa spår i dagens ekonomiska säkerhetstänkande.⁵⁷ Under sovjettiden verkade den politiska ledningen mycket aktivt för en stabil ekonomisk tillväxt, bland annat genom femårsplanerna. I teorin var det dessutom tänkt att kommandoekonomin skulle generera en konstant ekonomisk stabilitet, i bjärt kontrast till den kapitalistiska ekonomins ständiga konjunkturskiftningar. Alla tillkortakommanden i Sovjetunionens ekonomi förklarades med att den ekonomiska utvecklingen inte hade nått sitt fullt utvecklade stadium (jmf. Hedlund 1992:151-152).

De tre delintressena - att öka produktionsvolymen, varuexporten och effektivisera de naturliga monopolerna - beskrivs som konstanta mellan de båda perioderna. Men vid en jämförelse mellan de båda perioderna finner man flera skillnader i valet av de åtgärder som ska skapa stabil ekonomisk tillväxt.

Ett exempel på en skillnad i åtgärder är frågan om vilket tillvägagångssätt som bör användas för att öka kapitalinvesteringarna. Under period ett betonar den politiska ledningen inhemska investeringar som särskilt viktigt, till period två har tyngdpunkten förskjutits i riktning mot utländska investeringar. Orsaken är att investeringsbehovet har ökat från 1997. Till följd av finanskrisen 1998 har kapitalflykten ur Ryssland tagit fart. Mycket stora mängder av ryskt sparkapital har smugglats ut ur landet och undergrävt basen för det inhemska investerandet (jfr. *OECD Economic Outlook* 1999b:134).⁵⁸ Det är troligt att den politiska ledningen i detta skede inser att det inte finns något annat val än att försöka attrahera utländska investerare till Ryssland. Dessutom har förmodligen acceptansen för utländska investerare ökat efter finanskrisen 1998 som gjorde det obehagligt uppenbart för den politiska ledningen att Ryssland är, de facto, en del av världsekonomin och därmed också beroende av den.

Även **hotbilden mot** den stabila ekonomiska **tillväxten** har varit stadd i förändring.

Med tanke på att den ekonomiska situationen förvärrades i och med finanskrisen 1998 kan det möjligen uppfattas som paradoxalt att hotet mot detta intresse inte uttalas som större under period två. Men orsaken är förmodligen att den ekonomiska utvecklingen uppfattas som mer positiv 1999 än året

⁵⁷ Enligt den sovjetiska statsideologin har långtgående omfördelningar av samhällets resurser en framträdande funktion i tryggheten av välfärden. Dessutom skulle både produktion och konsumtion ske efter kollektiva principer utan behov av ekonomisk-politisk styrning (Hedlund 1992:125-126,151).

innan. Under 1999 ökar BNP-tillväxten kraftigt och inflationen reducerades. Dessutom ökar investeringarna, dock från en mycket låg nivå. Vidare har rubeln devalverats efter finanskrisen, vilket innebär en förbättrad handelsbalans.⁵⁹ De mest akuta hoten mot den stabila ekonomiska tillväxten kan således uppfattas som avväjda.

En annan förändring mellan perioderna är den ökade betoningen av demografiska hot mot den ekonomiska tillväxten under period två. Detta trots att den demografiska situationen har genomgått en stadig försämring under hela undersökningsperioden 1996-2000. Nytt i S-99 är dessutom varningen för att hot mot miljön har dämpande effekt på ekonomiska tillväxten. Sålunda har det fysiska kapitalet åldrats och den teknologiska standarden i produktionen sjunkit på många håll. Detta har förorsakat ett ökat antal industriolyckor vilka har fått allvarliga miljökonsekvenser som i sin tur blivit ekonomiskt kännbara. Dessa olyckor kostade bara under år 1996 Ryssland 200 miljoner USD. Dessutom orsakar olje- och gasledningsnäten i Ryssland kraftig miljöförstöring till mycket höga kostnader (jfr. Medvedev 1998:82). Med detta som bakgrund är det inte svårt att förstå den politiska ledningens ökade medvetenhet om hoten mot miljön. Det kan dock anses som märkligt att hoten inte uppmärksammas än mer.

Ett **genomgående drag i synen på den ekonomiska säkerheten** är att upplevda säkerhetshot möts med krav på ökat statligt inflytande över ekonomin. Ett exempel är synen på de naturliga monopolen (både i S-97 och i S-99). Ett annat exempel är uppfattningen i S-99 att det är högst nödvändigt att öka den statliga kontrollen över FoU. President Jeltsin krävde till och med att staten måste öka sitt inflytande på alla ekonomiska marknader.⁶⁰ Det förefaller således som om Jeltsin inte litade på att marknadskrafterna själva kan släta över missförhållanden och korrigera misstag, åtminstone inte i Ryssland. Ett grundläggande synsätt hos den politiska ledningen förefaller vara att ekonomin måste underställas politiskt inflytande innan det kan bli möjligt att uppnå stabil ekonomisk tillväxt i Ryssland. Detta synsätt kan vara en delförklaring till varför utländska investeringar är betydligt större i de två naturresursrika OSS-staterna Kazakstan och Azerbajdzjan.

Ett annat genomgående drag under hela undersökningsperioden är att ekonomisk tillväxt ses som grunden för politisk, social och militär kapacitet. Syftet med ekonomisk tillväxt förefaller vara något mer än att bara skapa materiell välfärd för befolkningen. Det är till och med troligt att tillväxt snarast syftar till att öka statens intäkter.⁶¹

⁵⁸ Det rör sig om uppskattningsvis 1-2 miljarder USD/månad.

⁵⁹ Fram till den ekonomiska krisen 1998 försvarade den ryska centralbanken rubelns valutakurs inom en strikt valutakorridor. Detta agerande upphörde i och med krisen.

⁶⁰ Jeltsin påpekade att interaktionen mellan de privata marknaderna och staten inte fungerar särskilt bra i Ryssland. Därför menade han att statens ekonomiska inflytande måste öka (*CDPSP* 1997, 39:4), dock utan att nämna hur.

⁶¹ President Vladimir Putin säger: "Russia needs an economic system that is competitive, efficient and socially just, and that guarantees stabile political development" (*CDPSP* 2000, 28:5).

4.3 Det andra ekonomiska säkerhetsintresset

4.3.1 *Intresset att öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden*

Enligt det dominerande synsättet på Rysslands historia har landet varit isolerat och omringat av fiender vid ett flertal tillfällen genom historien. Därför är rädslan för politisk, ekonomisk och militär isolering fortfarande starkt närvarande i dagens Ryssland (jfr. Romare 1998:4). För att förhindra isolering i framtiden söker Rysslands politiska ledning ökat inflytande i omvärlden,⁶² även ekonomiskt inflytande.

Ur ledningens perspektiv är internationell ekonomi ett politiskt verktyg,⁶³ i en värld där maktfördelningen mellan stater bäst kan beskrivas som ett nollsummespel (jfr. Sjölund 1999:24-25). Ivan Rybkin har till exempel hävdad att grunden för internationell ekonomi är konkurrens mellan stater om ekonomiskt inflytande över världsmarknaden (Rybkin 1997a:135).

Med utgångspunkt i vad som hittills har sagts blir det fullt förståeligt att den politiska ledningen upplever ökat ekonomiskt inflytande i omvärlden som ett säkerhetsintresse (jfr. S-97; Majorov 1997:159; S-99; CDPSP 2000, 28:5,7). Den politiska ledningen hävdar att det är ett nationellt intresse att konsolidera Rysslands militärpolitiska och ekonomiska position på världsarenan och utveckla regionala vänskapsband (Jeltsin 1996:2; jfr. S-99; Jeltsin 1999:2; Putin 1999:4).

I syfte att öka det ekonomiska inflytandet i omvärlden avser den politiska ledningen att uppnå två delintressen: (1) ökad export av industrivaror och (2) utöva ökat ekonomisk-institutionellt inflytande i omvärlden.

(1) Enligt Rysslands politiska ledning är det ett viktigt delintresse att öka Rysslands export av industrivaror, främst export av krigsmateriel (S-97; S-99; Sergounin, Subbotin 1999:13-16; CDPSP 2000, 13:10).⁶⁴ Orsaken till att man vill öka industriexporten snarare än export av råvaror och bränsle beror dels på att råvaror är lättare att substituera än bearbetade varor, dels på att de bidrar till färre arbetstillfällen, relativt sett. Den dåvarande vice premiärministern Anatolij Tjubais påpekade att bearbetade varor endast stod för tio procent av Rysslands totala varuexport 1996, den resterande andelen utgjordes av råvaror och bränsle (CDPSP 1997, 38:9). Det finns dessutom ett samband mellan inflytande

⁶² Dessutom eftersträvar den politiska ledningen en bevarad position som stormakt [*velikaja derzjava*] för Ryssland (S-97; S9). Majorov föredrar att beteckna Ryssland som: "en inflytelserik eurasisk makt", i stället för den mer värdeladdade benämningen stormakt (jfr. Majorov 1997:158-159).

⁶³ Men internationell ekonomi måste inte alltid vara ett politiskt verktyg.

⁶⁴ Enligt SIPRI är Ryssland världens näst största vapenexportör. Den ryska vapenexporten uppgick 1997 och 1999 till cirka 3,5 miljarder USD/år (Leijonhielm m.fl. 2000b:164).

och export av krigsmaterial. Dessa exportvaror kan ses som ett effektivt instrument genom vilket man kan utöva inflytande över andra stater. Genom att göra en annan stat beroende av det egna landets krigsmateriel blir, med andra ord, den andra staten både militärt och politiskt sårbar för påtryckningar (jfr. Anthony 1998:122-125, et passim).

Detta delintresse ska uppnås med två tillvägagångssätt: dels genom en aktiv handelspolitik och dels genom att öka industrins relativa konkurrenskraft i jämförelse med omvärldens (S-97; CDPSP 1997, 30:8; CDPSP 1997, 2:4-5; S-99).

Rysslands handelspolitik syftar till att öka den ryska varuexporten genom att skydda producenternas intressen och genom att sluta fördelaktiga handelsavtal (S-97; S-99; jfr. Jeltsin 1999:2; Putin 1999:4).⁶⁵ För denna politik utgör de andra OSS-staterna särskilt prioriterade mål (CDPSP 1997, 30:8; 1997, 30:7-8; 1997, 2:4-5; Kondakov, Smirnov 1997:16-18; Ivanov 1999:135-136; *Utrikespolitiska konceptet* 2000; CDPSP 2000, 29:6). Som ett resultat av detta har Ryssland slutit ett långtgående handelsavtal med Ukraina och en ännu mer långtgående tullunion med Vitryssland, Kazakstan, Kirgizistan och Tadzjikistan (jfr. S-97; CDPSP 1997, 30:8; CDPSP 1997, 2:4-5; CDPSP 1997, 2:4-5; Kondakov, Smirnov 1997:16; CDPSP 2000, 29:6).

Det är värt att notera att motivet för ökad handel med OSS-staterna inte i första hand handlar om ökad ekonomisk tillväxt i Ryssland, eller för den delen i grannländerna. Rysslands politiska ledning är främst intresserad av att öka Rysslands inflytande i närområdet. Till exempel har Rybkin påpekat att det är väsentligt att Ryssland kan utöva *nödvändigt* inflytande över de regioner i Europa och Asien som man historiskt sett har goda förbindelser med. Han betonade framförallt den postsovjetiska regionen, det vill säga OSS-staterna. Enligt Rybkin skulle ökat regionalt samarbete dessutom leda till en ömsesidig win-win situation (Rybkin 1997a:136). Han avsåg förmodligen att ökad handel leder till paretoeffektivitet, det vill säga att två handelsparter kan bli maximalt tillfredsställda av ett varubyte.

I det Utrikespolitiska konceptet talar man, i diplomatiska ordalag, om behovet av förbättrade grannrelationer och förbättrat strategiskt partnerskap mellan Ryssland och övriga OSS-stater. Men i konceptet sägs inget om ekonomiska fördelar med ökad handel inom OSS, vilket är en aspekt som betonas starkt när relationen med Västeuropa kommer på tal (*Utrikespolitiska konceptet* 2000). Det tyder på att den politiska ledningens intresse för goda ekonomiska relationer med OSS-staterna även bottnar i något annat än en strävan att maximera den ekonomiska tillväxten.

(2) Inom ramen för säkerhetsintresset ligger även avsikten att stärka landets ekonomisk-institutionella inflytande i omvärlden (jfr. S-97; S-99; Proshin 1999:9; *Utrikespolitiska konceptet* 2000; CDPSP 2000, 28:8), det vill säga Rysslands inflytande över internationella finansorganisationer som till exempel IMF,

⁶⁵ Enligt utrikesminister Ivan Ivanov kommer handeln att dominera de interregionala relationerna i framtiden (Ivanov 1999:136).

Världsbanken och Parisklubben.⁶⁶ Ett starkt inflytande över dessa organisationer ska ge Ryssland ökad möjlighet att påverka världsekonomin, till exempel genom att påverka beslut om långivning till Ryssland såväl som till andra länder, vilket också är en viktig form av ekonomiskt inflytande.

Den politiska ledningen påpekar, under period två, att de finanspolitiska organisationerna stadigt har ökat i betydelse under senare år (S-99; Putin 1999:4).⁶⁷ Dessutom säger sig Putin vilja anpassa den ryska ekonomin till internationella regleringar för att på sikt ansluta landet till World Trade Organization, WTO (Putin 1999:4). Dessa strävanden och åtgärder är de första ryska stegen mot en internationell integration av den ryska ekonomin (jfr. *Utrikespolitiska konceptet* 2000). Under period två blir det således uppenbart att fokus skärps mot samarbete och ekonomisk integration i världsekonomin.

4.3.2 Hot mot Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden

I säkerhetskoncepten hävdas att Rysslands internationella och geopolitiska situation är ett grundläggande hot mot den nationella säkerheten (S-97; S-99). Denna uppfattning ska ses i ett historiskt perspektiv. En vanlig uppfattning i dagens Ryssland är att landets geografiska utbredning enbart utgör ett slags Restryssland.⁶⁸ Ryska federationens befolkning och dess tillgång till naturresurser är betydligt mindre än fallet var i Sovjetunionen. Det innebär naturligtvis en förändrad geopolitisk situation, som många gånger har varit svår att acceptera (jfr. Karlsson 1995:99; Gerner 1995:282).

Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden upplevs som hotat från två håll: (1) från omvärlden och (2) inifrån det egna landet.

(1) Enligt Rysslands politiska ledning försöker flera av världens stormakter aktivt att reducera Rysslands politiska, ekonomiska och militära inflytande i omvärlden (S-97; Majorov 1997:159; Rybkin 1997a:135; S-99)⁶⁹ USA försöker samtidigt tillförsäkra sig politisk och militär världsdominans, vilket

⁶⁶ Säkerhetskoncepten talas om behovet av integration och aktivt deltagande i världsekonomin som ett mycket viktigt säkerhetsintresse (S-97; S-99).

⁶⁷ Varken Putin eller S-99 förtydligar vad som avses med att de internationella finansorganisationerna har ökat i betydelse. Inte heller nämns det för vem de har ökat i betydelse. Dock får man utgå från att de har ökat i betydelse för Ryssland.

⁶⁸ Eftersom det aldrig har funnits en distinktion mellan den ryska nationen och det ryska imperiet har det blivit omöjligt att säga exakt vad som är *Ryssland*. Detta har medfört svårigheter att särskilja Rysslands naturliga gränser från Ukrainas, Uzbekistans eller Turkmenistans, etc. (jfr. Karlsson 1995:99; Gerner 1995:282).

⁶⁹ Dåvarande inrikesminister Kulikov hävdade till exempel att västmakterna medvetet försöker slå ut rysk aluminiumindustri från världsmarknaden (CDPSP 1997, 8:7). Den politiska ledningen anser dessutom att västmakterna försöker reducera Rysslands politiska och ekonomiska inflytande i Transkaukasus. Till exempel har den politiska ledningen varit mycket irriterad över att USA och Turkiet uppmuntrar Azerbajdzjan att dra en ny oljeledning till Turkiet. Oljeledningen skulle innebära att Ryssland miste sin ensamrätt till att transportera olja från Azerbajdzjan

den ryska ledningen motsätter sig (*CDPSP* 1997, 13:9; S-99; *CDPSP* 2000, 11:7-8; *CDPSP* 2000, 28:7).⁷⁰

Inom det ekonomiska området försöker vissa stormakter enligt rysk syn att marginalisera Rysslands teknologiska potential och industriproduktion (S-97; Majorov 1997:159; Rybkin 1997a:135; S-99). Dessutom hotas Rysslands varuexport av diskriminerande handelshinder på varumarknaderna i EU och USA (S-97; Kondakov, Smirnov 1997:15, 17-18; *CDPSP* 2000, 11:8). Till exempel är EU:s antidumpningspolitik och de amerikanska handelshindren mot rysk stålexport mycket stort irritationsmomenten för de ryska makthavarna (Leijonhielm m.fl. 2000b:46).

Den politiska ledningen varnar under period två för att tendensen inom det internationella systemet går i riktning mot en unipolär världsordning där USA har ett allt större ekonomiskt och politiskt inflytande över de internationella relationerna (S-99; *Utrikespolitiska konceptet* 2000). Sergej Ivanov, Sakerhetsrådets dåvarande sekreterare, går ännu längre när han påpekar att försöken att minska Rysslands ekonomiska inflytande är ett kraftigt växande hot mot Rysslands nationella säkerhet (*CDPSP* 2000, 11:7-8; *CDPSP* 2000, 28:7). Stanislav Cherniavskii⁷¹ exemplifierar med att USA och EU medvetet försöker skapa motsättningar mellan Ryssland å den ena sidan och de transkaukasiska samt centralasiatiska staterna å den andra. Cherniavskii hävdar att västmakternas syfte inte bara är att berika sig på olja och gas utan även att minska Rysslands ekonomiska inflytande i regionen:

"While working in the Transcaucasus the EU often ignores Russia's traditional interests there; it is striving to seize the key positions under the pretext of 'weakening the region's dependence on Russia's (in foodstuffs, power, and transportation) by giving the countries a chance to reach the European market bypassing the Russian transportation arteries. It seems that consistent efforts to drive Russia away from the Transcaucasus are going ahead." (Tjerniavskii 1998:46).

(2) Det andra hotet mot Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden utgörs av den ryska industrins relativt sett försämrade konkurrenskraft (jfr. S-97; S-99). Det innebär att den minskade efterfrågan på ryska industrivaror bland annat har reducerat varuexporten, framför allt till de före detta Warszawa-paktsländerna i Östeuropa, det vill säga den enda marknad man egentligen haft.⁷² Vad som orsakat

(*CDPSP* 1997, 18:22; *CDPSP* 1997, 13:9). Den nuvarande transportvägen för olja går genom Ryssland till staden Novorossijsk vid Svartahavskusten där olja lastas om till fartyg.

⁷⁰ Leon Aron menar att det är en dominerande uppfattning i Ryssland att USA söker hegemoni i världen och därför söker utnyttja Rysslands politiska och ekonomiska kris i syfte att försvaga landets internationella inflytande och reducera dess ekonomiska roll till enbart råvaruproducent. Dessutom hävdar han att denna uppfattning delas av de flesta politiska makthavare i Ryssland och 61 procent av respondenterna i en rysk Gallupundersökning (Aron 1998:30-31).

⁷¹ Stanislav Tjerniavskij är chef för den avdelning vid MID som handhar Ryska federationens relationer med Azerbajdzjan (Tjerniavskij 1998:45).

⁷² Sedan det kalla krigets slut har länderna i Östeuropa och före detta Sovjetunionen tillgång till mer konkurrenskraftiga varor från Asien, Västeuropa och USA.

den ryska industrins minskade konkurrenskraft kommer inte att diskuteras här då ämnet redan är avhandlat i avsnittet 4.2.2, Hot mot stabil ekonomisk tillväxt.

4.3.3 Resultatdiskussion

Syftet med detta avsnitt är att redovisa och förklara förändringar och kontinuitet i synsättet mellan perioderna och därmed skapa förståelse för den politiska ledningens syn på ekonomisk säkerhet. Diskussionen kommer att hålla sig inom ramen för intresset att öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden.

Det **första delintresset** är **konstant stort** under hela undersökningsperioden 1996-2000. Det anses som en viktig komponent i säkerhetspolitiken att öka exporten av industrivaror. Synen på exportpolitik som en integrerad del i det ryska säkerhetstänkandet har inte förändrats och de andra OSS-staterna kvarstår som Rysslands viktigaste handelspartners under hela undersökningsperioden.

Det andra delintresset som innebär en strävan att utöva ökat ekonomisk-institutionellt inflytande över omvärlden, har ökat under period två. Enligt Rysslands politiska ledning (1999) har de internationella finansorganisationerna ökat i betydelse under de senaste åren och det är därför viktigt att öka Rysslands inflytande över dessa organisationer. Den politiska ledningen ser en tilltagande tendens i samband med ökad ekonomisk globalisering och vill därför vara med och fatta de internationella besluten. **Ett ökat inflytande i internationella finansorganisationer** skulle därmed kunna användas som ett handelspolitiskt instrument – i syfte att förhandla fram fördelaktiga handelsavtal. Den politiska ledningens strävan från 1999 att anpassa den ryska ekonomin till internationella regleringar och den uttalade målsättningen att söka medlemskap i WTO bör också ses i detta sammanhang.

Eftersom det första delintresset är konstant stort under undersökningsperioden 1996-2000 och det andra delintresset har ökat i betydelse under period två bör det innebära att intresset, för att öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden, har blivit viktigare under period två.

Den politiska ledningens syn på **hot mot Rysslands ekonomiska inflytande** i omvärlden har förändrats mellan perioderna. Hotet upplevs ha ökat och kommer främst från rivaliserande stormakter som söker reducera Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden. Ett exempel är det tidigare nämnda försöket att minska Rysslands inflytande i Kaukasus. Andra exempel är Natos utvidgning och USA:s inblandning i det forna Jugoslavien. I det här kapitlet har det framkommit att den ryska ledningen upplever att USA försöker flytta fram sina positioner närmare Ryssland. Därför anser sig den ryska ledningen behöva försvara sitt lands politiska, ekonomiska och militära inflytande i omvärlden. Enligt det ryska synsättet söker de utländska ekonomiska aktörerna (stater, organisationer och företag) utnyttja Rysslands ekonomiska försvagning för att vinna egen fördel. Det ryska synsättet, oavsett om det är korrekt eller inte, avslöjar ett genomgående drag i synen på internationell ekonomi - tendensen att se

den som ett nollsummespel, en kvarleva från det kalla kriget då de båda supermakterna försökte göra landvinningar på den andres bekostnad.

Det är intressant att notera att hotet som den låga inhemska produktionskapaciteten utgör inte uppfattas som större under period två. Orsaken är förmodligen att den ekonomiska utvecklingen ser mer lovande ut efter finanskrisen 1998. Det kan dock tyckas märkligt att detta hot inte får lika stort utrymme i källmaterialet (framförallt säkerhetskoncepten) som hotet från omvärlden. En möjlig förklaring är att det är lättare att söka hot utifrån – hot som man knappast rör för själv och därför inte kan ta ansvar för – än att erkänna egna misstag och tillkortakommanden.

En intressant fråga är varför den ryska ledningen fokuserar strävan att öka det ekonomiska inflytandet i framför allt övriga OSS-stater. Dessa länder har i många fall sämre ekonomisk tillväxt än Ryssland, och kan inte förutsättas utgöra någon potentiellt stor varumarknad för ryska exportvaror, åtminstone inte på kort eller medellång sikt. Orsaken torde därför vara något annat än enbart ökad varuexport.

OSS-staterna har stor strategisk betydelse för Ryssland. Ett flertal av dessa länder har god tillgång på strategiska råvaror. Uzbekistan har exempelvis omfattande guldtillgångar, stor produktion av bomull och stora naturgasreserver. Kazakstan har god tillgång till mineraler och olja. En annan förklaring är att Ryssland är beroende av OSS-staternas teknologiska kompetens och industriproduktion, åtminstone inom några sektorer (Anthony 1998:152-153).⁷³ Den ryska ledningens stora intresse för OSS-staterna kan eventuellt också tolkas som ett svar på Natos expansion österut. Genom att öka dessa länders beroende av Ryssland kan man knyta dem till sig i en strategisk allians (Anthony 1998:152-153). Det finns därför anledning att befara att Rysslands politiska ledning kommer att öka försöken att stärka greppet om de övriga OSS-staterna i samma takt som man upplever att USA:s inflytande i regionen ökar.

Säkerhetsrådets sekreterare Rybkin och utrikesminister Ivanov har kompletterat bilden ytterligare. Enligt dem är stabilitet inom den post-sovjetiska regionen ett ryskt nationellt säkerhetsintresse (Rybkin 1997a:138; CDPSP 1999:13:5). Rybkin har dessutom påpekat att politisk stabilitet bara kan uppnås genom stabil ekonomisk tillväxt i respektive OSS-stat (Rybkin 1997a:138). Ivanov tillägger att OSS-staterna har stor militärstrategisk betydelse för Ryssland (CDPSP 1999:13:5). Med detta som bakgrund är det tämligen befogat att misstänka att Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden i första hand avser att öka det ryska politiska och militära inflytandet i denna region.

⁷³ Som exempel kan nämnas att den ryska flygplansindustrin har förlagt delar av sin utveckling och produktion till Ukraina och Tadzjikistan (Anthony 1998:152-153).

4.4 Det tredje ekonomiska säkerhetsintresset

4.4.1 Intresset att trygga Rysslands ekonomiska oberoende

I säkerhetskoncepten beskrivs tryggandet av Rysslands oberoende och självständighet som ett överordnat nationellt säkerhetsintresse (b). Det innebär att den politiska ledningen vill föra en oberoende ekonomisk-, utrikes- och socialpolitik, utan inblandning från andra stater (S-97; S-99; CDPSP 2000, 28:7).⁷⁴ Att den ryska ledningen så tydligt väljer att understryka behovet av ekonomiskt oberoende kan kopplas till Rysslands historiska misstro mot utländskt inflytande.⁷⁵

Enligt den politiska ledningen förutsätter Rysslands ekonomiska oberoende att staten tar kontroll över strategiskt viktiga branscher (jfr. CDPSP 1996, 34:14-15; S-97; CDPSP 1997, 39:1-4; Borisjenko 1997:180; S-99; Putin 1999:4; CDPSP 2000, 28:6).⁷⁶ I annat fall hotar utländska aktörer att tränga undan och konkurrera ut de ryska producenterna. I säkerhetskoncepten beskrivs de strategiskt viktiga branscherna som utvinning av råvaror,⁷⁷ bränsle och energi, valuta- finans- och fondmarknader, telekommunikation, transport- och varudistributionsvägar, vapenindustri samt naturliga monopol (S-97; S-99).

Under period ett har Borisjenko föreslagit att listan med strategiskt viktiga branscher ska utvidgas till att även inbegripa produktion och distribution av livsmedel. Enligt honom är tryggandet av livsmedelsproduktionen ett väsentligt ekonomiskt säkerhetsintresse (Borisjenko 1997:180-181).⁷⁸ Borisjenko har till och med hävdat att livsmedelsförsörjningen är den väsentligaste faktorn för landets ekonomiska

⁷⁴ Det är intressant att notera att Rysslands politiska ledning å den ena sidan vill beskära USA:s möjligheter att bedriva självständig utrikespolitik genom att bl.a. verka för att öka FN:s säkerhetsråds inflytande, men att Ryssland å den andra sidan inte ska hindras från att bedriva en självständig utrikespolitik, utan inblandning från främmande stater.

⁷⁵ Som bekant har Ryssland varit ett isolerat land under huvuddelen av de senaste tusen åren. Först isolerades Ryssland under den mongoliska ockupationen, sedan bl. a. som ett resultat av livegenskapen och slutligen under sovjettidens slutna samhälle. Mot denna bakgrund är det inte svårt att förstå varför xenofobiska drag ännu existerar i Ryssland.

⁷⁶ President Putin formulerar sig tämligen diplomatiskt när han säger: "The state will continue to keep strategically important branches of the economy under its constant attention" (CDPSP 2000, 28:6).

⁷⁷ Den politiska ledningen definierar inte vilka råvaror som anses vara strategiskt viktiga. Men förmodligen ingår de råvaror som är nödvändiga för Rysslands självförsörjning och industriella produktion, inte minst den militärindustriella.

⁷⁸ Medvedev ansåg att tillgången på livsmedel var en vanligt förekommande fråga på den säkerhetspolitiska dagordningen i Ryssland (Medvedev 1998:89). Men i S-97 finns ingen koppling mellan livsmedelsförsörjning och ekonomisk säkerhet.

säkerhet. Utan en adekvat livsmedelsförsörjning kan övriga samhällssektorer inte alls fungera (Borisjenko 1997:4,180-181).⁷⁹ Ryssland bör därför vara självförsörjande med livsmedel.

För att bevara Rysslands ekonomiska oberoende måste Ryssland uppnå paritet med de mest teknologiskt utvecklade länderna i världen. Den politiska ledningen understryker därför att Ryssland måste höja sin teknologiska utvecklingsnivå i syfte att motverka ett beroende av utländsk teknologi (jfr. S-97; Majorov 1997:165; Putin 1999:5). Michail Kirpitjnikov, Rysslands minister för vetenskap och teknologi, tillägger att det är särskilt viktigt att utveckla den militärteknologiska forskningen (CDPSP 2000, 13:10). Den politiska ledningen anser uppenbarligen att Ryssland inte kan både försvara sitt ekonomiska oberoende och samtidigt ha rollen som huvudsakligen ett råvaruproducerande bihang till väst. Det är visserligen förståeligt men det tyder också på ett visst mått av misstro mot omvärlden i allmänhet och västmakterna i synnerhet.

I säkerhetskoncepten står vidare också att regleringar av utländska investerings-, bank- och försäkringsaktörer ska borga för en oberoende rysk finansmarknad (S-97; S-99; Putin 1999:4). Avsikten är dessutom att styra investeringarna mot industriproduktionen och bort från utvinningen av råvaror (jfr. S-97; CDPSP 1997, 38:9).⁸⁰

4.4.2 Hot mot Rysslands ekonomiska oberoende

Enligt Rysslands politiska ledning kommer hoten mot Rysslands ekonomiska oberoende från två håll: (1) inifrån Ryssland, och; (2) utifrån omvärlden.

(1) Hotet inifrån Ryssland har sin rot i den krisartade ekonomiska situationen som bland annat har inneburit minskad möjlighet att föra en självständig socialt orienterad politik. Till exempel hotas tillgången till landets naturresurser av kriminella vinstintressen (S-97; CDPSP 1997, 8:7; S-99).⁸¹ Hotet ligger således i att statens tillgång till landets naturresurser minskar samtidigt som Ryssland tvingas importera i ökad utsträckning.⁸²

⁷⁹ Tryggandet av livsmedelsproduktionen ska förstås som den nivå på livsmedelsproduktion som landet måste uppnå för att befolkningen ska uppnå självförsörjning av livsmedel och en levnadsstandard enligt vetenskapliga kriterier (Borisjenko 1997:180).

⁸⁰ Som ett steg i den riktningen undertecknade dåvarande presidenten Jeltsin, i juli 1997, ett dekret som begränsar det utländska ägandet inom gas-, järn och guldutvinning (Aron 1998:45).

⁸¹ Enligt Kulikov utgör kriminella organisationer ett mycket allvarligt hot mot bl.a. aluminiumindustrin. Om inte staten intervenerar kommer Ryssland att förlora kontrollen över denna industri (CDPSP 1997, 8:7). I uttalandet framgår dock att det Kulikov benämner som kriminellt är export av naturtillgångar utomlands (där betalningen är bättre).

⁸² Påpekandet gäller främst livsmedel och i betydligt mindre omfattning råvaror.

Rybkin tillägger att statens tillgång till landets naturresurser under period ett hotas av regionala myndigheter som tagit kontroll över naturresurser inom det egna territoriet och bedriver självständig handelspolitik med främmande stater utan koordinering med centralmakten i Moskva (Rybkin 1997:140-141), ett hot som inte nämns under period två och som bör ha minskat betydligt, främst på grund av att statens kontroll över regionerna har skärps efter hand.

Ett annat allvarligt hot mot Rysslands ekonomiska oberoende kommer från de minskade satsningarna på teknologisk FoU.⁸³ Denna strategiskt viktiga forskning, främst inom högteknologi, har minskat avsevärt och hotar landets framskjutna position, det teknologiska oberoende och undergräver försvarsförmågan. Minskad teknologisk utveckling hotar således att leda till ett totalt beroende av utländsk teknologi (S-97; Majorov 1997:165; S-99; *CDPSP* 2000, 28:8).⁸⁴ Säkerhetshotet förstärks dessutom av den omfattande utflyttningen av humankapital ut ur landet (S-97; Rybkin 1997:135, 141; S-99). Det medför en "brain drain" vilket ytterligare har minskat den teknologiska utvecklingsnivån.

Under period två uppmärksammas dessutom hotet som Rysslands stora lånebörda utgör och som riskerar att öka det ekonomiska beroendet av omvärlden (S-99; Putin 1999:4), trots att situationen ser betydligt bättre ut 1999-2000 än några år tidigare.⁸⁵ Det verkar således vara enklare att erkänna att det finns ett allvarligt problem när det är under viss kontroll.

(2) Rysslands ekonomiska oberoende hotas även från omvärlden. Enligt den politiska ledningen söker utländska aktörer kontroll över strategiskt viktiga branscher i Ryssland. Främst utvinningen av råvaror (S-97; Rybkin 1997:135,141; S-99; Putin 1999:4).⁸⁶ Enligt Rybkin har utländska aktörer visat ett ökat intresse för Rysslands råvaror. Än värre, ansåg Rybkin, är att de inte nöjer sig med utvinning av råvaror utan söker även föra ut dem ut ur landet (Rybkin 1997:141). Sammantaget upplever den politiska ledningen att andra stormakter aktivt verkar för att reducera Rysslands ekonomiska oberoende (S-97; Majorov 1997:159; Rybkin 1997a:130; S-99). Det vill man sätta stopp för.

Under period ett förefaller den stora livsmedelsimporten utgöra ett hot mot Rysslands ekonomiska oberoende. Enligt Borisjenko har detta säkerhetshot aldrig varit så stort som under 1997 (Borisjenko

⁸³ Den sänkta teknologiska utvecklingsnivån beskrivs även som ett hot mot den ekonomiska tillväxten.

⁸⁴ Alexsei Sjulunov, vice VD för Alliansen för stöd av försvarsindustrin, hävdar att under 90-talet har den vetenskapliga verksamheten minskat med 79 procent. Minskningen är störst inom den militärindustriella forskningen (Fedorov 1998:176). Även om Sjulunov inte skulle vara helt korrekt finns det all anledning att acceptera tendensen.

⁸⁵ Under den första halvan av 1999 motsvarade det federala budgetunderskottet 3,5 procent av Rysslands BNP. För samma period 1998 var siffran fem procent (*OECD Economic Outlook* 1999:132. För det andra halvåret 2000 uppnådde regeringen budgetöverskott för första gången på många år.

⁸⁶ Till exempel ansåg Sergej Glazev, dåvarande chef för den Ekonomiska säkerhetsadministration, att den utländska närvaron i utvinningen av mineralfyndigheter har varit för stor och hotat Rysslands ekonomiska oberoende (jfr. *CDPSP* 1996, 34:14-15).

1997:180-181,185-187).⁸⁶ Mer än hälften av allt livsmedel som konsumeras är importerat till Ryssland (Medvedev 1998:89). Rysslands livsmedelsförsörjning skulle därför hotas vid en framgångsrik ekonomisk isolering (till exempel blockad) från omvärldens sida riktad mot Ryssland (Borisienko 1997:179,180, 185-187). Den ryska ledningen befärar således att omfattande livsmedelsimport kan utnyttjas i utpressningssyfte av andra stormakter. Borisjenko påpekade dessutom att: "By not ensuring food security, it is impossible to successfully solve domestic economic and social problems, to influence the going-on of the global process, or to defend the nation's state of interests." (Borisjenko 1997:170).

Under period två varnar den politiska ledningen dessutom för att den konstant tilltagande globaliseringen ska utgöra ett växande säkerhetshot mot Rysslands ekonomiska oberoende (*Utrikespolitiska konceptet* 2000, *CDPSP* 2000, 28:8). Utrikesminister Ivanov exemplifierar med den ekonomiska krisen i Asien och Latinamerika 1997 som slog hårt mot den ryska ekonomin under hösten 1998 (*CDPSP* 2000, 28:8).

4.4.3 Resultatdiskussion

Syftet med det här avsnittet är att redovisa och förklara förändringar och kontinuitet i synsättet mellan perioderna och därmed skapa förståelse för den politiska ledningens syn på ekonomisk säkerhet. Diskussionen kommer att hålla sig inom ramen för intresset att trygga Rysslands ekonomiska oberoende.

Intresset att trygga Rysslands ekonomiska oberoende är oförändrat stort under hela undersökningsperioden 1996-2000. Den politiska ledningen anser att Rysslands ekonomiska oberoende kräver en teknologisk utvecklingsnivå i paritet med västmakternas. I annat fall riskerar Rysslands ekonomi att bli beroende av utländsk välvilja. Enligt detta synsätt söker västmakterna med USA i spetsen reducera Rysslands ekonomiska oberoende, därför måste Ryssland förlita sig på sin egen kraft och sina egna resurser. Oavsett om dessa misstankar är befogade avslöjar de en djup misstro mot omvärldens intentioner och en strävan att bevara sitt nationella oberoende. Denna misstro ska förstås mot bakgrund av den sovjetiska ekonomins slutenhet. I avsnitt 4.3 framgick att den politiska ledningen uppfattar internationell ekonomi som ett nollsummespel. Den uppfattningen framträder även i detta avsnitt – i synen på utländska företagsetableringar i Ryssland. Enligt Rysslands politiska ledning försöker dessa företag att konkurrera ut de ryska producenterna från varumarknaden. Det förefaller som om den ryska ledningen förutsätter att normaltillståndet på en marknad är samarbete snarare än konkurrens. Om utländska företag konkurrerar med ryska uppfattas det som en medveten strategi från utländska statsmakters sida - producenter på en marknad ska samarbeta, inte konkurrera. De ryska ledarna verkar således förutsätta att andra statsmakter har stort inflytande över de privata företagen i sina respektive länder.

⁸⁷ Vad Borisjenko inte nämnde var att stora delar av Rysslands odlingsbara jord är översvämmad, saltad eller eroderad. Enligt Medvedev är det så mycket som 135 miljoner hektar (av totalt 222 miljoner hektar odlingsbar jord) som inte längre duger för jordbruk (Medvedev 1998:87).

Det är ett genomgående drag under hela undersökningsperioden att den **politiska ledningen** sätter **stor tilltro till statlig styrning** och reglering. Man litar uppenbarligen inte på att de privata marknadskrafterna ska lösa problem som till exempel låg teknologisk utvecklingsnivå. Det förefaller alltså som om den politiska ledningen inte ser någon potentiellt framgångsrik korsbefruktnings mellan den privata sektorn och den av staten kontrollerade militära sektorn vad gäller forskning och utveckling.⁸⁸ Eftersom man så tydligt betonar den militärindustriella forskningens resursbehov tyder det på en vilja att styra samhällets resurser (både det fysiska kapitalet och humankapitalet) mot statens militära forskning. Det är påfallande hur väl intresset att trygga Rysslands ekonomiska oberoende sammanfaller med det militära säkerhetsintresset. Till exempel sammanfaller de strategiskt viktiga branscherna med Rysslands militära säkerhetsintressen (jfr. *Militärdoktrinen* 2000:4).

Från den ryska ledningens sida är det en genomgående uppfattning att staten måste ta kontroll över de strategiskt viktiga branscherna i ekonomin. Men det finns förändringar i synen på vilka branscher som är strategiska. Under period ett underströk Borisjenko särskilt kraftigt behovet av att trygga befolkningens livsmedelsförsörjning. Denna faktor tonas ned betydligt under period två. Orsaken är med all sannolikhet att hotet från den omfattande livsmedelsimporten har minskat betydligt sedan den ekonomiska krisen 1998.⁸⁹ Det finns fler skillnader mellan perioderna. Under period ett betonas bristerna i den statliga kontrollen över strategiskt viktiga branscher. Enligt den politiska ledningen hotas Rysslands ekonomiska oberoende av regionalt baserad handelspolitik och kriminella ligor som för de strategiska varorna ut ur landet utan statsmaktens kontroll. Problemet förefaller avhjälp till period två eftersom hotet då inte omnämns, även om verkligheten talar ett annat språk.

Under period två betonas hotet från den ekonomiska globaliseringen, vilket inte är fallet under period ett. Det kan till viss del förklaras av den ekonomiska kris som slog hårt mot Ryssland 1998. I Ryssland blev man då för första gången medveten om vad internationella kapitalrörelser och finanskriser kan föra med sig.

4.5 Sammanfattning: Synen på Rysslands ekonomiska säkerhet 1996-2000

Det här avsnittet syftar till att besvara undersökningens första fråga: Vilken är den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet? Frågan var visserligen besvarats i avsnitten 4.2-4.4, men inom ramen för vart och ett av de tre ekonomiska säkerhetsintressena, därför kommer en tydliggörande

⁸⁸ Detta är i mycket ett arv från Sovjetperioden och står i kontrast till den sedan länge i väst rådande uppfattningen att vetenskaplig korsbefruktnings mellan de civila och militära sektorerna ger värdefulla spin-off-effekter.

⁸⁹ Den finansiella krisen 1998 ledde till en omfattande valutadepreciering vilket gjorde det betydligt dyrare att importera till Ryssland. Efter 1998 sjönk således importen av alla konsumtionsvaror.

de sammanfattning i det här avsnittet. Tonvikten i svaret kommer att ligga i synsättets kontinuitet över tid.

Det första ekonomiska säkerhetsintresset - att skapa **stabil ekonomisk tillväxt** - har två syften:

- att trygga befolkningens materiella välfärd;
- att öka statens ekonomiska resurser.

För att uppnå detta måste tre delintressen vara uppfyllda: ökad produktivitet i industri- och jordbruksproduktion; ökad varuexport och; effektiviseringar av de naturliga monopolen.

Den politiska ledningen anser att Rysslands stabila ekonomiska tillväxt hotas av landets ekonomiska situation. Hotet kan delas in i fyra beståndsdelar:

- en relativt sett sänkt teknologisk utvecklingsnivå i Ryssland hotar produktiviteten och reducerar konkurrenskraften;
- ett bistert investeringsklimat hotar produktiviteten främst inom den kapitalintensiva industriproduktionen;
- en minskad varuexport hotar att leda till minskade produktionsserier och därmed till minskad nivå för återinvesteringarna i nya maskiner och FoU. Det leder i sin tur till sänkt teknologisk utvecklingsnivå och minskad produktivitet;
- socialt och politiskt betingade hot som reducerar humankapitalets produktivitet och leder till försämrat investeringsklimat.

Det andra ekonomiska säkerhetsintresset utgörs av ett ökat **ekonomiskt inflytande i omvärlden**. I bakgrunden ligger uppfattningen att Ryssland måste bevara sin stormaktsposition. I annat fall blir resultatet att andra stormakter - rivaler och potentiella fiender - flyttar fram sina positioner på Rysslands bekostnad. Detta ekonomiska säkerhetsintresse ska enligt den politiska ledningen uppnås genom realiserandet av två delintressen:

- ökad industrivaruexport och;
- ökad ekonomisk-institutionell integration i omvärlden.

Rysslands varuexport upplevs som hotat från två håll:

- utifrån - från andra staters diskriminerande handelshinder. Vissa stormakter försöker att reducera Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden
- inifrån - från industrins relativt sett minskade konkurrenskraft vilket hotar exporten av främst industrivaror. Det här hotet är relaterat till de två första hoten mot den stabila tillväxten.

Tryggandet av **Rysslands ekonomiska oberoende** är Rysslands tredje ekonomiska säkerhetsintresse. Det kan delas upp i två delintressen:

- att skydda landets strategiskt viktiga branscher från utländskt inflytande. Den politiska ledningen anser därför att statens inflytande över dessa branscher måste ökas. De utländska aktörerna måste också hållas utanför de delar av varumarknaden som anses som strategiskt viktiga.
- dessutom måste staten säkerställa landets teknologiska utvecklingsnivå för att undvika ett teknologiskt beroende till omvärlden.

Hotet mot Rysslands ekonomiska oberoende kommer främst inifrån landet och har sin rot i den djupa och långvariga ekonomiska krisen. Hotet uttrycks i den bristande statliga kontrollen över strategiskt viktiga branscher och den sänkta teknologiska utvecklingsnivån. Även utflyttningen av humankapital utgör ett hot som är relaterat till den ekonomiska krisen. Dessutom kommer hotet utifrån omvärlden, i form av omfattande import av livsmedel och utländsk exploatering av ryska råvaror. Den politiska ledningen fruktar att Ryssland ska utsättas för ekonomiska påtryckningar av andra stormakter. Dessutom hotas Rysslands ekonomiska oberoende av den tilltagande globaliseringen.

Det är ett genomgående drag i källmaterialet att upplevda säkerhetshot möts med krav på ökat statligt inflytande över ekonomin. Det indikerar att den politiska ledningen har stor tillit till politikens möjligheter att påverka ekonomins utveckling.

4.6 Slutsats: Förändringar över tid i den politiska ledningens synsätt

I det här avsnittet kommer undersökningens andra fråga att besvaras: Har den politiska ledningens syn på Rysslands ekonomiska säkerhet ändrats över tid och i sådant fall på vilka sätt? Svaret på frågan blir en förtydligande sammanfattning av vad som tidigare framkommit inom ramen för vart och ett av de tre ekonomiska säkerhetsintressena.

Intresset att skapa **stabil ekonomisk tillväxt** betonas lika starkt under hela undersökningsperioden. Till exempel ska stabil ekonomisk tillväxt uppnås genom ett ökat antal kapitalinvesteringar. Men innehållet i intresset, tillvägagångssätten som den politiska ledningen föredrar att använda för att uppnå detta, varierar mellan perioderna. Under period ett betonas behovet av att öka de inhemska investeringarna. Under period två har tyngdpunkten förskjutits i riktning mot ett ökat utländskt investering i Ryssland. Orsaken är att investeringsbehovet har blivit större och mer akut i jämförelse med period ett. Kapitalflykten har växt sedan den finansiella krisen 1998, samtidigt som landets kapitaldepreciering har tilltagit. I S-99 talar Rysslands politiska ledning till och med om att ge statliga garantier till utländska kapitalinvestorer. Det är en tydlig kursändring.

Hoten mot en stabil ekonomisk tillväxt har inte ändrats i storlek mellan perioderna. Det finns i alla fall inget belägg för detta i källmaterialet. Emellertid har antalet hot blivit fler under period två. Framförallt handlar det om att S-99 noterar sambandet mellan miljöförstöringar och den ekonomiska tillväxten. Dessutom betonas hotet mot den demografiska situationen något mer under period två, vilket är logiskt med tanke på att medellivslängden har minskat radikalt och tendensen är tilltagande.

Den politiska ledningens syn på intresset att **öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden** har ökat i betydelse från period ett till period två. Synen på det första delintresset, att öka exporten av industrivaror främst till de andra OSS-staterna, är oförändrat stor under hela undersökningsperioden. Men i synen på det andra delintresset, att utöva inflytande över de ekonomisk-institutionella organisationerna, kan en förändring noteras. S-99 talar om att dessa institutioners inflytande har ökat stadigt. Med tanke på den politiska ledningens fördjupade strävan från 1999 att söka medlemskap i WTO, förefaller det som uppenbart att delintresset har ökat i betydelse. Därmed skulle detta ekonomiska säkerhetsintresse totalt sett ha ökat.

Den politiska ledningen upplever ett ökat **hot mot Rysslands ekonomiska inflytande** i omvärlden. Det Utrikespolitiska konceptet och Säkerhetsrådets sekreterare Ivanov talar om ett ökat och växande hot mot Rysslands ekonomiska säkerhet. Hotet upplevs främst komma från några stater som har trappat upp sin närvaro i Rysslands omedelbara närhet. Flera länder med USA i spetsen har eskalerat försöken att minska Rysslands ekonomiska, politiska och militära inflytande i närområdet för att därmed bana väg för en unipolär världsordning.

Intresset att **trygga Rysslands ekonomiska oberoende** är oförändrat stort under hela undersökningsperioden 1996-2000. Den politiska ledningen betonar att Ryssland måste hålla en teknologisk utvecklingsnivå som är jämförbar med den i väst. Under hela undersökningsperioden förespråkar Rysslands politiska ledare en stark statlig styrning och reglering av landets ekonomi. Som ett led i denna strävan avser man att stärka kontrollen över så kallade strategiskt viktiga branscher i ekonomin. Synen på vilka varor som är strategiska varierar dock något mellan perioderna. Under period ett trycker särskilt Borisjenko hårt på vikten av att trygga den inhemska livsmedelsproduktionen. Det finns inga uttalanden i källmaterialet som tyder på att denna fråga skulle ha särskilt hög prioritet under den andra perioden. Orsaken kan naturligtvis vara den påtagliga produktionsökningen av livsmedel i Ryssland till följd av den ekonomiska krisen 1998.⁹⁰

Undersökningen har visat att **hotet mot Rysslands ekonomiska oberoende** upplevs som större under period två. Det är främst hotet från en globalisering av ekonomin som har ökat sedan period ett. Förklaringen ligger med all sannolikhet i den internationella finanskris som slog mycket hårt mot Ryssland 1998, och som förmodligen har upplevts som ett hot mot landets ekonomiska oberoende.

Undersökningens resultat ger att **två av tre ekonomiska säkerhetsintressen** upplevs som **oförändrade** under hela undersökningsperioden. Endast intresset att öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden har ökat i betydelse under period två. Men **två av tre säkerhetshot** upplevs ha ökat mellan perioderna. Endast hotet mot stabil ekonomisk tillväxt har varit oförändrat stort under hela undersökningsperioden. Utifrån detta resultat kan man konstatera att den politiska ledningens säkerhetspolitik har varit reaktiv. Inte förrän ett problem har växt sig tillräckligt stort har den politiska ledningen tagit hotet på allvar. Trots att den ekonomiska globaliseringen intensifierats under lång tid upplevdes den inte som ett hot mot den ekonomiska säkerheten förrän Ryssland drabbades av finanskrisen 1998, med allt vad det innebar av självinsikt om landets ekonomiska sårbarhet.

Att föra en **reaktiv säkerhetspolitik** är emellertid inget unikt fenomen för Ryssland. Det är mycket svårt att göra en korrekt bedömning av säkerhetshot. Det visar inte minst terroristangreppen mot USA den 11 september 2001. Efter terrordåden upplevde förmodligen USA:s politiska ledning hotet från terrorismen som ökat, trots att den bedömningen borde gjorts redan före attacken.

Den politiska ledningens syn på ekonomisk säkerhet har inte förändrats så mycket mellan perioderna som man kunde ha förväntat sig, dels med tanke på att S-97 ersattes av S-99 och dels med tanke på de stora efterverkningar (bland annat i form av långtgående ekonomiska reformer) som den finansiella krisen 1998 har katalyserat i Ryssland. Förklaringen ligger sannolikt i att synen på ekonomisk säkerhet är statisk, de ekonomiska säkerhetsintressena förändras inte bara för att hoten mot dem gör det. Den ekonomiska säkerheten ska avspegla Rysslands långsiktiga strävan, även om det i praktiken är svårt att föra en långsiktig och konsekvent säkerhetspolitisk kurs. När hoten förändras måste säkerhetspolitiken justeras därefter.

⁹⁰ Dock uppgick jordbruksproduktionen 1999, i fasta priser, enbart till 96,7 procent av 1997 års nivå (något högre inom animaliesektorn).

5 DEN POLITISKA LEDNINGEN OCH

SÄKERHETSBEGREPPET

Avsikten med kapitel 5 är att besvara undersökningens tredje fråga: Hur definierar den politiska ledningen säkerhetsbegreppet och kan man i den utläsa spår av säkerhetspolitisk teoribildning?

Enligt förnyarnas synsätt är säkerhet någonting mer än frånvaron av militärt våld eller hot om sådant. Buzan m fl. hävdar som bekant att säkerhet handlar om att trygga överlevnad inför existentiella hot, inte enbart av militär karaktär. Buzan anser därför att hot mot säkerhet, per definition, är hot mot existens. Buzan m fl. definition av säkerhet delas av Rysslands politiska ledning. Makthavarna i Ryssland anser till exempel att landets ekonomiska säkerhet hotas av Västmakternas expansionism och strävan att reducera Rysslands ekonomiska oberoende. Om man töjer lite på synsättet blir innebörden att Rysslands suveränitet och därmed fortsatta existens som stat är hotad av andra stormakter. Hotet uttrycks inte i militära termer utan i konkurrens- och kapitalkraft samt handelspolitik, etc. Rysslands politiska ledning ser även sociala och ekologiska faktorer som hot mot den ekonomiska säkerheten.

Enligt Rybkin har den ryska ledningens syn på säkerhetsbegreppet förändrats:

”It has been traditionally assumed that at the heart of the national security were physical survival of society, the preservation of sovereignty and unity of the state. But real security of the state also includes the creation and maintenance of the necessary conditions for a dignified existence for its citizens, preservation of national culture, spiritual values, environment and civil rights” (Aron 1998:32).

Det innebär att den politiska ledningen utvidgar säkerhetskonceptet till sektorer långt utanför det man normalt inkluderar i den militära säkerheten. Även om man håller sig inom ramen för den här undersökningens tre ekonomiska säkerhetsintressen kan man konstatera att den ryska synen på ekonomisk säkerhet sträcker sig bortom den militära säkerhetens snäva domäner.⁹¹

⁹¹ Visserligen kan de tre ekonomiska säkerhetsintressena relateras till militär säkerhet i någon mån, men de behöver inte alltid göra det. Till exempel är intresset att skapa stabil ekonomisk tillväxt en nödvändig förutsättning för militär kapprustning och en internationellt stark militärmakt. Intresset att öka Rysslands ekonomiska inflytande i omvärlden kan också uppfattas som ett medel för att utöva makt i sin omgivning, ett eventuellt komplement till militära maktmedel. Slutligen kan även intresset att trygga Rysslands ekonomiska oberoende relateras till militära säkerhetsaspekter. Till exempel överensstämmer de s.k. strategiska branscherna med militärmaktens ekonomiska basbehov (jfr. *Militärdoktrinen* 2000). Dessutom konstaterar Wilhelm Unge att det i praktiken har blivit svårt att separera civil och militär produktion, även i dagens Ryssland (Unge 2000:51).

Förespråkare för det snäva synsättet skulle kunna hävda att även demografi och andra socialt betingade hot har militärt värde. Men det är bara indirekt sant och är alltför långt ifrån de militärt relaterade faktorer som Katzenstein och Walt talar om. Den politiska ledningens definition av säkerhetsbegreppet är således betydligt mer utvidgat än vad det snäva synsättet skulle acceptera. Därför kan man hävda att Rysslands politiska ledning i allt väsentligt delar förnyarnas definitioner av säkerhet.

Leonid Majorov, Nationella säkerhetsrådets dåvarande vice sekreterare, hävdar att S-97 är första gången som de ryska ledarna haft en bred syn på säkerhet (Majorov 1997:156), vilket skulle kunna uppfattas som att den politiska ledningen har ändrat sin syn på säkerhetsbegreppet, i enlighet med tyngdpunktförskjutningen inom den säkerhetspolitiska teoribildningen.

För förståelsen av den politiska ledningens syn på säkerhetsbegreppet är det intressant att även beskriva den politiska ledningens tillämpning av begreppet –genom denna kan man öka kunskapen om definitionen.

Den politiska ledningens tillämpning av säkerhetsbegreppet överensstämmer med det snäva synsättet. Säkerhet upplevs som ett internationellt nollsummespel där det gäller att maximera den egna säkerheten på bekostnad av andras. Ett exempel är uppfattningen att västmakterna, med USA i spetsen, medvetet undergräver Rysslands ekonomiska säkerhet. Den politiska ledningen hävdar att både Rysslands ekonomiska oberoende och landets strävan att öka sitt ekonomiska inflytande i omvärlden hotas av USA. Västmakternas ökade inflytande i närområdet, bl.a. i Kaukasus och Centraasien, uppges som belägg för båda hoten. Den politiska ledningen menar implicit att till exempel USA:s ökade inflytande i en region måste innebära att någon annans inflytande minskar. Detta synsätt omfattar även den ekonomiska säkerheten och innebär att den politiska ledningen utesluter att paretoeffektivitet är möjligt att uppnå inom internationell ekonomi.

Den ryska uppfattningen om säkerhet som ett nollsummespel får konsekvenser för Rysslands säkerhetspolitik. Enligt den politiska ledningen är det inte möjligt att få för mycket säkerhet, mätt i absoluta termer. Logiken i synsättet förefaller vara att ju mer säkerhet desto större nytta för Ryssland, vilket kanske kan förklara varför man inkluderar så stor del av Rysslands ekonomi inom ramen för säkerhetspolitiken.⁹²

I kontrast till både den politiska ledningens och förespråkarna av det snäva synsättets definition av begreppet anser Buzan att säkerhet är en egenskap man antingen har eller inte har. Det är således inte intressant att uppnå ytterligare lite mer säkerhet.

⁹² Stora delar av det som betecknas av den politiska ledningen som ekonomisk säkerhet borde ingå i den "normala" ekonomiska politiken. Till exempel investeringspolitik, banksektor och utvinning av naturtillgångar. Tendensen är den samma inom det militärindustriella komplexet (MIK). Trots att ryska regeringen har sjösatt fyra konverterings- och omstruktureringsprogram för MIK har Ryssland behållit Sovjetunionens militärtekniska förmåga i stort sett intakt (jfr. Unge 2000:49-51).

Avslutningsvis kan man hävda att Rysslands politiska ledning definierar säkerhetsbegreppet på samma sätt som förnyarna, men i praktiken används begreppet i enlighet med det snäva synsättet. Det betyder att den politiska ledningens två olika synsätt på säkerhet har ursprung i två olika förhållningsätt till säkerhet. En förklaring kan naturligtvis vara att man delar ett grundläggande synsätt på säkerhetsbegreppet med förespråkarna för det snäva synsättet, men av politiska skäl väljer att inkludera faktorer som man egentligen inte prioriterar särskilt högt men som någon samhällsgrupp kräver ska tas på allvar. En annan förklaring kan vara att den politiska ledningen i Ryssland av hävd inkluderar ett stort antal faktorer inom säkerhetsbegreppet eftersom man anser att den militära säkerheten är starkt beroende av de andra säkerhetssektorena.

6 AVSLUTANDE REFLEKTION: ATT PRIORITERA

EKONOMISK SÄKERHET

I det här kapitlet följer ett klargörande av Rysslands politiska lednings syn på relationen mellan de tre ekonomiska säkerhetsintressena, med syfte att klargöra deras inbördes prioritetsordning. Utgångspunkt för diskussionen är de två överordnade nationella intressena: (a) att trygga befolkningens materiella välfärd och; (b) att trygga Rysslands oberoende och självständighet.

6.1 Syftet med stabil ekonomisk tillväxt

Enligt Rysslands politiska ledning är det ett ekonomiskt säkerhetsintresse att skapa stabil ekonomisk tillväxt i landet. Intresset har två syften - ökad välfärd för befolkningen och ökade intäkter åt staten. Enligt säkerhetskonceptet är det första delsyftet – välfärd - det viktigaste eftersom befolkningens välfärd utgör det nationellt överordnade säkerhetsintresset (a). Men om det verkligen är så i praktiken har inte fastställts i den här undersökningen. Det är därför intressant att svara på frågan om den politiska ledningens välfärds mål tilldelas samma höga prioritet i praktiken?

På kort sikt är svaret ett tveklöst nej. Den ekonomiska politiken har inte inneburit några generella välfärdsförbättringar för befolkningens stora flertal. Samtidigt som ett fåtal människor har blivit mycket rika har den genomsnittliga medborgarens materiella välfärd försämrats kraftigt sedan Sovjetunionens sammanbrott, också under perioden 1996-2000. Medellivslängden och reallönen har minskat och fattigdomen har ökat.⁹³ De ryska ledarna har dessutom inte antagit något fördelningspolitiskt program, trots att statens intäkter har ökat betydligt under år 2000.⁹⁴ Den förda politiken har snarare verkat i motsatt riktning.⁹⁵ På medellång och lång sikt är det betydligt svårare att ge besked i frågan.

Utifrån vad som har framgått ovan är den förda ekonomiska politiken antingen ett gravt misslyckande eller så överensstämmer inte den uttalade rangordningen av ekonomiska säkerhetspreferenser (med hög prioritet för befolkningens välfärd) med den reella rangordningen av preferensen - eller så stäm-

⁹³ Det vill säga de som lever under fattigdomsnivån har relativt sett blivit fler. År 1997 levde 23 procent av den ryska befolkningen under existensminimum. Två år senare var andelen 34 procent (Leijonhielm m.fl. 2000b:55-56).

⁹⁴ Statens intäkter har ökat som ett resultat av kraftigt höjt pris på olja, en stor rysk exportvara.

⁹⁵ Till exempel uteblivna pensioner, uteblivna löner till anställda i offentlig sektor. Dessutom har flera mycket rika kapitalister lånat pengar till regeringen och som säkerhet har de inkasserat de bästa olje- och industriföretagen (jfr. *Dagens Nyheter* 2001-01-08).

mer båda påståendena på samma gång. Mycket talar för det tredje alternativet, det vill säga att den politiska ledningens uttalade välfärds mål är cynisk retorik i kombination med att den förda ekonomiska politiken har blivit ett misslyckande. Eller snarare att det finns en uppriktig vilja att förbättra befolkningens materiella villkor men att de åtgärder som detta skulle kräva kolliderar med mer angelägna eller mer akuta åtgärder i syfte att trygga andra säkerhetsintressen.

Det är ett belysande exempel att försvarsindustrins konvertering till civil varuproduktion genomförts på ett halvhjärtat sätt och utan avgörande betydelse. Den politiska ledningen betonar dessutom vikten av hög mobiliseringsberedskap inom den civila produktionen (jfr. Leijonhielm m.fl. 2000:156-158).⁹⁶ Dessa prioriteringar har naturligtvis hög alternativkostnad och innebär att pengar som kunde använts för andra ändamål i stället går till att hålla en överdimensionerad försvarsindustri vid liv.

Det ligger nära till hands att hävda att det överordnade säkerhetsintresset (a) inte har samma stora betydelse i synen på säkerhet som det har tillskrivits. Intresset att skapa stabil ekonomisk tillväxt handlar med största sannolikhet i första hand om att öka statens intäkter.

6.2 Relationen mellan de ekonomiska säkerhetsintressena

I relationen mellan de tre ekonomiska säkerhetsintressena ger varken säkerhetskoncepten eller övriga källor vägledning i frågan om vilken inbördes prioritetsordning de har. Man måste därför jämföra och väga intressena mot varandra.

Det finns enligt den politiska ledningen tre strukturåtgärder som ska verka för stabil ekonomisk tillväxt i Ryssland.⁹⁷ Ökat utländskt och inhemskt investering är till exempel en viktig tillväxtbefrämjande faktor. Men intresset att trygga Rysslands ekonomiska oberoende kräver samtidigt statlig kontroll över de strategiskt viktiga branscherna, något som innebär att den politiska ledningen vill förbjuda utländska aktörer från att utvinna råvaror, bränsle och energi. Dessutom får utlänningar inte investera i sektorer som telekommunikation, militärindustri och naturliga monopol. Innebörden blir naturligtvis att många potentiella investerare undviker Ryssland. Det stora kontrollbehovet över dessa branscher är förmodligen en starkt bidragande orsak till att länder som Azerbajdzjan och Kazakstan är mer attraktiva för utländska investerare, till exempel inom oljeindustrin, trots att också Ryssland besitter omfattande oljetillgångar. De omfattande statliga regleringarna i kombination med höga transaktionskostnader utövar ju knappast någon lockelse på utländska investerare. Eftersom man måste utgå från att kunskap om

⁹⁶ I ett tal från mars 2000 säger Putin att konverteringen av det militärindustriella komplexet till civil produktion är viktig faktor för att skapa ekonomisk tillväxt i Ryssland (Unge 2000:72).

⁹⁷ De tre strukturåtgärderna är: att öka produktionsvolymen inom industri- och jordbrukssektorn; att öka varuexporten och; att effektivisera de naturliga monopolerna.

dessa problem existerar,⁹⁸ finns desto större anledning att misstänka att de ryska ledarna inte prioriterar stabil ekonomisk tillväxt högre än andra ekonomiska säkerhetsintressen.

Det är dessutom svårt att veta vilket av dessa två intressen, oberoende eller tillväxt, som har högst prioritet i synen på ekonomisk säkerhet. Den politiska ledningen har inte gjort särskilt mycket i praktiken för att öka det utländska investerandet. Det är dessutom bara under period två som man understryker behovet av att attrahera utländska investerare.

Vidare har Rysslands politiska ledning gjort vissa ansatser att reducera och delvis överflytta delar av det omfattande militärindustriella komplexet till civil produktion, i syfte att skapa stabil ekonomisk tillväxt. Denna konvertering har dock främst haft kosmetiska effekter. En viktig orsak till att konverteringen hittills varit utan nämnvärda framgångar är strävan att bibehålla en stark och oberoende rysk försvarsindustri (jfr. Leijonhielm m.fl. 2000:157), trots att det får negativa konsekvenser för den ekonomiska tillväxten.

Den politiska ledningen anser att ökad varuexport är en annan strukturåtgärd som ska verka för stabil ekonomisk tillväxt. I detta syfte fokuserar de ryska ledarna på utrikeshandeln, främst på ökad varuexport till de andra OSS-staterna. Men ur ekonomisk tillväxtsynpunkt är det högst tveksamt om varuexport till dessa länder innebär maximerade intäkter för Rysslands del, och i praktiken har också exporten av råvaror dit minskat. Ryssland motiverar inte ens sin fokusering i detta avseende på OSS-staterna med att det är fördelaktigt för den ekonomiska tillväxten. Den uttalade fokuseringen på OSS-området som handelspartner och exportobjekt, i stället för på andra, ekonomiskt starkare regioner, talar för att den förda handelspolitiken i första hand styrs av intresset att öka Rysslands ekonomiska (och politiska samt militära) inflytande.

I de ovan nämnda exemplen med motsättningar mellan intresset att skapa tillväxt och de två andra ekonomiska säkerhetsintressena visar det sig att det förra intresset har tvingats stryka på foten. Det indikerar att skapandet av ekonomisk tillväxt inte alltid är det högst prioriterade ekonomiska säkerhetsintresset.

Det råder även motsättning mellan intresset att trygga Rysslands ekonomiska oberoende och att verka för ökat ekonomiskt inflytande i omvärlden. Den politiska ledningen betecknar till exempel stora delar av de inhemska marknaderna som strategiska vilket diskvalificerar utländska aktörer. Man avser samtidigt att föra en "aktiv handelspolitik" i syfte att hjälpa de ryska producenterna att etablera sig på utländska marknader. Men för att få tillgång till andra länders marknader måste man i allmänhet även öppna upp sina egna. Dilemmat kan exemplifieras med förhållningssättet till frihandelsorganisationen WTO. Den politiska ledningen i Ryssland vill, å ena sidan, utöka sitt samarbete med organisationen (i synnerhet efter 1999) under förutsättning att det innebär öppnade marknader för rysk varuexport, men man har å den andra sidan tidigare inte velat bli medlem i organisationen därför att det skulle medföra

⁹⁸ Till exempel anser Borisjenko och Rybkin att de utländska investerarna måste lockas med statliga garantier.

krav på ett öppnande av de ryska marknaderna.⁹⁹ Den politiska ledningens motvilja att öppna upp landets ekonomiska marknader för omvärlden, i allmänhet, och för västmakterna i synnerhet, kan möjligen förklara Rysslands strävan att öka handeln med länder som Kina, Indien, Iran och Irak - länder som gärna köper rysk militär materiel och som dessutom inte associeras med västmakterna. Handel med dessa stater medför således bevarat ryskt ekonomiskt beroende och på samma gång ökad ekonomisk tillväxt och ökat internationellt ekonomiskt inflytande, ett ekonomisk-säkerhetspolitiskt mer fördelaktigt alternativ än handel med Västeuropa och USA, vilket skulle kräva ryska motprestationer.

Utifrån det som framkommit i denna undersökning kan man konstatera att det överordnade säkerhetsintresset (b), att trygga Rysslands självständighet, tenderar att ha högre prioritet än säkerhetsintresse (a), att trygga befolkningens välfärd. Befolkningens välfärd framstår inte som något särskilt högt prioriterat ekonomiskt säkerhetsintresse. Denna slutsats kan sägas ligga i linje med rysk-sovjetisk politisk tradition där individens intressens har vägt lätt i jämförelse med statens fysiska överlevnad. Rysslands politiska kultur befinner sig således långt ifrån den västerländska vilket till synes är ett svåröverstigligt hinder för en politisk och ekonomisk integration. Visserligen har det hänt mycket inom den ryska ekonomin sedan år 2000, och ett flertal stora reformer är också på väg att sjösättas inom kort, men Ryssland har likafullt ett stort reformarbete kvar att genomföra innan landet kan betecknas som en fungerande marknadsekonomi.

⁹⁹ På frågan om varför Ryssland inte söker medlemskap i WTO svarar Tjubais: "Meanwhile, the price of integration into the international community is extremely high. Russia would have to open up its own market" (*CDPSP* 1997, 38:9). Sedan Putin tillträtt som president har denna hållning omprövats. I dag talar man om att verka för Rysslands anslutning till WTO.

7 KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

För att öka överskådligheten kommer käll- och litteraturförteckningen att delas in i två kategorier: Primärmaterial (avsnitt 7.1) och Sekundärmaterial (avsnitt 7.2). Primärmaterialet omfattar de källor där representanter för Rysslands politiska ledning själva presenterar sin syn på Rysslands ekonomiska säkerhet. Sekundärmaterial omfattar de källor som bara indirekt kan sägas förmedla den politiska ledningens synsätt. Inom kategorin sekundärmaterial ingår även böcker med samhällsvetenskapligt teoretiskt innehåll.

7.1 Primärmaterial

Primärmaterialet delas in i tidskriftsartiklar (7.1.1) samt koncept och doktriner (7.1.2). Uppdelningen är nödvändig eftersom tidskriftsartiklarna är listade efter författare medan koncepten och doktrinerna är listade efter deras svenska benämning i den här undersökningen.

7.1.1 Tidskriftsartiklar

Borisenko, Jevgeni 1997 "Russia's Food Security", i: *International Affairs (Moscow)* nr.4.

Denisov, Andre (1996) "Why Russia should join the WTO", i: *International Affairs (Moscow)*, nr.6.

Ivanov, Ivan (1999) "Russian Regions and the CIS: Foreign Economic Relations", *International Affairs (Moscow)*, nr.2.

Kondakov, P. Smirnov (1997) "Economic Diplomacy of Russia", *International Affairs (Moscow)*, nr.2.

Majorov, Leonid (1997) "Russia's Concept of National Security", *International Affairs (Moscow)*, nr.6.

Prosjin, Juri (1999) "Russia foreign debts will be paid", *International Affairs (Moscow)*, nr.1.

Putin, Vladimir (1999) "Rossija na rubezje tysjätjetija", *Rossijskaja gazeta*, nr.31/12.

Rybkin, Ivan (1997a) "Domestic Challenges to Russia's Security", *International Affairs (Moscow)*, nr.4.

---- (1997b) "O kontseptsii natsionalnoj bezopasnosti Rossii", *Nezavisimaja gazeta* nr.29/4.

Sredin, Vasili (2000) "To defend Russia's interests", *International Affairs (Moscow)*, nr.1.

Jeltsin, Boris (1996) "O natsionalnoj bezopasnosti", *Nezavisimaja gazeta*, nr.14/6.

---- (1999) "Russia at turn of a new era", *International Affairs (Moscow)*, nr.3.

7.1.2 Koncept och doktriner

Militärdoktrinen (2000) "Vojennaja doktrina Rossijskoj Federatsii", *Nezavisimoje vojennoje obozrenie*, nr.15, 28 april – 11 maj.

Nationella säkerhetsrådets hemsida: <http://www.scrf.gov.ru/Documents/Decree/2000/24.1.html>

Säkerhetskoncept-97 (1997) "Kontseptsia natsionalnoj bezopasnosti Rossijskoj Federatsii," *Rossijskaja gazeta*, nr.26/12.

Säkerhetskoncept-99 (1999) "Kontseptsia natsionalnoj bezopasnosti Rossijskoj Federatsii," *Nezavisimoje vojennoje obozrenie*, nr.26/11.

Utrikespolitiska konceptet (2000) "Kontseptsia vneshnaja politika Rossijskoje Federatsii", www.mid.ru

7.2 Sekundärmaterial

7.2.1 Dagstidningar och sammanställningar av ryska tidningar

Affärsvärlden

Argumenty i Fakty

Current Digest of Post Soviet Press (CDPSP):

Dagens Nyheter

Financial Times

7.2.2 Böcker och övriga tidskriftsartiklar

Anthony, Ian (1998) *Russia and the Arms Trade*, Oxford University Press, Sipri, Solna.

Aron, Leon (1998) "The Foreign Policy Doctrine of Postcommunist Russia and Its Domestic Context", i: *Mandelbaum*.

Baldwin, David A. (1997) "The concept of security", *Review of International Studies*, nr.1.

Blacker, Coit D. (1998) "Russia and the West", i: *Mandelbaum*.

Buzan, Barry (1991) *People, State & Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*, Harvester Wheatsheaf, Hertfordshire.

Buzan, Barry, Ole Waever, Jaap de Wilde (1998) *Security: A New Framework For Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Boulder.

CEFIR-report, Center for Economic and Financial Research (2001) "Is There a New Russia?", *Transition*, The World Bank/The William Davidson Institute.

Tjajvskii, Stanislav (1998) "The West Steps up Activity in the Transcaucasus", *International Affairs (Moscow)* nr.4.

- Furuhagen, Birgitta, red. (1995) *Ryssland – Ett annat Europa. Historia och samhälle under 1000 år*, SNS Förlag, Stockholm.
- Gerner, Kristina (1995) "Ryssland. Statsbildningen som historiskt problem", i: *Furuhagen*.
- Goldman, Marshall (1995) "Petroleum, Pipelines and Paranoia in Caucasus", http://www.com/chechens/article/oil_pipe.html
- Hedlund, Stefan (1993) *Hur många Ryssland efter Sovjet*, Bokförlaget T. Fisher & Co, Stockholm.
- (1992) *Öststatsekonomi*, Dialogos, Lund.
- Hollis, Martin, Smith, Steve (1991) *Explaining and Understanding International Relations*, Clarendon, Oxford.
- Hopf, Ted, red. (1999) *Understandings of Russian Foreign Policy*, Pennsylvania State University Press, University Park.
- Karlsson, Klas-Göran (1995) "Riket utan gränser", i: *Furuhagen*.
- Katzenstein, Peter J. red. (1996) *The Culture of National Security. Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, New York.
- Lebow, Richard Ned (1981) *Between Peace and War. The Nature of International Crisis*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Leijonhielm, Jan, Nilsson, Per-Olov (2000) "Ryskt strategiskt tänkande – det ryska säkerhetskonceptet och militärdoktriner i nya versioner", *Strategiskt Forum för säkerhetspolitik och omvärldsanalys*, FOA, Stockholm.
- Leijonhielm, Jan, m fl. (2000) *Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv – en förnyad bedömning*, FOA, Stockholm.
- Mandelbaum, Michael, red. (1998) *The New Russian Foreign Policy*, Brookings Institute Press, New York.
- Medvedev, Sergei (1998) "Former Soviet Union", i: *Stares*.
- McKeown, Timothy J. (1999) "Case Studies and the Statistical Worldview: Review of King, Keohane, and Verba's *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*", *International Organization* nr.1.
- Nilsson, Per-Olov (1998) "Nya turer i den ryska militärreformen", *Särtryck ur Kungl. Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift*, nr.1.
- Nye, Joseph S., Jr. (1989) "The Contribution of Strategic Studies: Future Challenges", *Adelphi Papers*, nr.235.
- OECD Economic Outlook (1999a) nr.1999-06.
- (1999b) nr.1999-12.
- Persson, Gudrun (1995) "I krigets skugga", i: *Furuhagen*.
- Popov, Vladimir (2000) "Why the Russian Economy is Unlikely to Become a New 'Asian Tiger'", i: Power Erin, red. *Program on New Approaches to Russian Security Policy Memo Series*, Ponaris, Ottawa 2000, <http://www.fas.harvard.edu/~ponars/POLICY.../Popov.htm>
- Romare, Ebba Sävborg (1998) *Rysslands syn på sin säkerhet*, Utrikespolitiska institutet, Stockholm.

- Samuelson, Lennart (1999) *Röd koloss på larvfötter. Rysslands ekonomi i skuggan av 1900-talskrigen*, SNS, Stockholm.
- Sergounin, Alexander A., Subbotin, Sergey V. (1999) "SIPRI Research Report No.15. Russian Arms Transfers to East Asia in the 1990s", Oxford University Press, Sipri, Solna.
- Shearman, Peter, red. (1995) *Russian Foreign Policy Since 1990*, West View Press, Boulder.
- Sjölund, Joakim (1999) *Kriget i Tjetjenien. Två förklarande perspektiv på Kremls val att söka en militär lösning på konflikten*, Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms Universitet.
- Staar, Richard F. (1998) "Russia's New Blueprint For National Security", *Strategic Review*, nr.2.
- Stares, Paul B., red. (1998) *The New Security Agenda*, Brookings IP, Washington D.C..
- Unge, Wilhelm (2000) *The Russian Military-Industrial Complex in the 1990s. Conversion and Privatisation in a Structurally Militarised Economy*, FOA, Stockholm.
- Wallander, Celeste A. (2000) "Russian National Security Policy in 2000", i: Powers, Erin ed., *Program on New Approaches to Russian Security Policy Memo Series*, Ponaris, Harvard, <http://www.fas.harvard.edu/~ponars/POL.../Wallander102.htm>